

Zaprti park.

Paris. Jardin du Luxembourg.

Visoko mesec potuje,
nad parkom, nad vrhovi
brez zvezd; tak duh žaluje
nad dragimi grobovi
sam.

A čuj: kot tožba tiha
v prostorih neizmernih!
Kot da preteklost diha,
vzbujena v urah večernih
tam.

Poznam te, družba tuja
v tem parku kraljic otožnih,
zaman pomlad ponuja
po dnevu sanj vam rožnih
v dar.

V oči zavešene vaše
žar solnc ugaslih sveti,
pomladi ne čutite naše,
med nami in vami stoletij
je čar.

A zdaj, ko mesec kraljuje
nad temnimi vrhovi
in dneva ponos se razsuje
in sanj zakipé stolpovi,
zdaj

je žalosti zavesa
z oči se vam spustila,
pozdrava in slovesa
za hip vam dovolila
je slaj.

Ob uri tej brezčasja
je vsaka sanja živa,
v trenotek poln soglasja
preteklost, bodočnost zлива
se skup.

Zdaj kretnjo mrtvega veka
bi videl rad pridržano:
kako se roka odreka
in oko kraljic, udano
v brezup . . .

Oton Zupančič.

Intermezzo.

Ti misliš morda na Sveti križ —
misliš dolgo in molčiš —
morda tvoja duša trpi,
kakor je moja prejšnje dni . . .

Oj, to so bridkosti, to je bol —
to boj je duše in krvi,
večno nova je ta boleost
brez upov in pomoči . . .

Griša.

Izza kongresa.

Zgodovinski roman. Spisal dr. Ivan Tavčar.

(Dalje.)

o so bili vsi zbrani, je knez Metternich vstal; za njim so vstali vsi drugi. Galonirani strežaji so odprli vrata v veliko konferenčno dvorano, ki je bila razsvetljena kakor kaka plesna dvorana. Knez se je v hipu izpremenil, postal je v trenutku pravi kongresni „bog“. Poprej slabim dovtipom pristopen, mu je bil sedaj obraz kakor iz kamena. In nepopisna ošabnost mu je priveslala na ta obraz ter ga preplula.

Prvi je vstopil v posvetovalnico; za njim so se razvrstili drugi kongresniki in sicer ravno v tistem redu, kakor so bili poprej prihajali.

Današnja seja je imela poseben namen. Vsi vemo, kaj se je kuhalo na različnih kongresih v tisti dobi. Nazadnjaki, ki so povsod imeli državna krmila v svojih rokah, so hoteli iztrebiti vse tisto, kar je bil francoski prevrat zasejal na njivo človeštva. Zatreti so hoteli vse žlahtne sadove te revolucije, meneč, da je kaj takega mogoče in v njih oblasti. Oklenili so se svojih „principov“. V nobeni dobi tako imenovani „državni spisi“ ne govore toliko o „principih“ kakor ravno v kongresni dobi! Vsaka druga beseda, ki jo je zapisal Genz, je bila „princip“. Glavni princip — pa je bil, da mora v stari Evropi ostati vse lepo pri starem, da se vladni sistemi nikjer ne smejo izpremeniti, da nimajo narodi ničesar govoriti, visoki suvereni in ministri pa vse. Zategadelj se je morala konstitucija v Neapolju zopet odpraviti, ker so bili visoki suvereni, oziroma njih ministri soglasnega prepričanja, da je bil neapoljski prevrat revolucionaren, zategadelj nedopusten. Stari kralj je bil sicer prisegel na novo konstitucijo, a ta prisega se mu je bila izsilila; zato je bila neveljavna. „Princip“ je tedaj zahteval, da se nova vlada odpravi in da zasede Avstrija z oboroženo roko kraljevino obeh Sicilij. Vse to je že bilo sklenjeno pri malih konferencah, a današnja glavna seja je imela namen, „principom“ na slovesen način pripomoči do slovesne

zmage ter jih obenem objaviti neapoljskemu ministru, vojvodi di Gallo. Le-ta je bil z velikimi težavami pricapljal za svojim kraljem v Ljubljano, a le neradi so ga, kakor bodemo videli, za kratek trenotek pustili pred visoki kongres.

Knez Metternich je začel sejo ter ukazal najprej Frideriku Genzu, naj prečita dva obsežna spisa, katera je bil dvorni svetnik že nekaj tednov koval v potu svojega obraza. Na prvem mestu je prečital Genz širokobešedno „deklaracijo“, v kateri se je svetu naznanjalo, kaj se je v Neapolju vse zgodilo, kako so mučili starega, a plemenitega kralja, kako se je potem le-ta v družbi visokih suverenov potil in trudil, da bi svojemu narodu, katerega je vedno tako gorko ljubil, pridobil največjo srečo in največje blagostanje. Ker pa vse vrline priletnega kralja pri nehvaležnih Neapolitancih niso nič izdale, se je naznanilo svetu dalje, da je Avstrija zbrala v svojih laških provincijah armadni voj in da je ta na podstavi v Ljubljani sprejetih sklepov dobil sedaj povelje, naj prekorači Pad. Vse to se je imenovalo ukrep stroge potrebe — eine Massregel der strengen Nothwendigkeit! Ob koncu pa se je patetično širokoustilo: „Svetost vseh obstoječih pravic, neodvisnost vseh pravnoveljavnih vlad, nedotakljivost njih ozemlja — to so temelji, od katerih se niti najmanjši sklep združenih monarhov ne bode odmaknil.“ Nato se je prečitala ravno tako dolga „instrukcija“, ki se je imela doposlati avstrijskemu, ruskemu in pruskemu poslaniku v Neapolju, katerim se je zaukazalo, da naj pritiskajo na regenta, vojvodo kalabreškega, da ne bode delal sitnosti.

Ko sta bili prečitani deklaracija in pa instrukcija, zakliče Metternich:

„Ekscelenca Nesselrode?“

Le-ta tiho odgovori: „V imenu vzvišenega svojega suverena se strinjam!“

Še predno je bil pozvan, se oglasi Capodistrija: „Strinjam se; imam pa nekaj pomislekov!“

Sedaj se je pričelo streljanje med njim in Metternichom, kakor se je dogajalo skoraj pri vsaki konferenčni seji. Mladi sekretarji, sedeč ob strani pri malih mizicah, so zvijali vratove ter komaj pričakovali užitka, ki jim je obetal osladiti toli dolgočasno kongresno sejo, pri kateri niso imeli ne pijače, ne živahnih deklet iz laške opere.

„Prosim, ekscelenca,“ izpregovori Metternich s hladno vljudnostjo, „povejte pomisleke! Rade volje jih hočemo poslušati!“

Pri tem je položil nežno, belo svojo roko, na kateri se je od briljantov vse lesketalo, na usta, kakor bi hotel prikriti zdehanje, ki ga je napadalo pri pomislekih grofa Capodistrije.

S tenkim glasom je pričel Capodistrija: „Izborna je sestavljena kakor deklaracija tako instrukcija. Oboje dela čast duševnemu očetu teh dvojčkov, našemu ljubemu Genzu.“

„Ne bi li blagovolili ostati pri stvari, ekscelenca?“ ga prekinе Metternich, čuteč udarec, ki se mu je z Genzem hotel priložiti.

„Delo hvali mojstra, in zakaj bi se to ne smelo pri tej slovesni seji izreči!“

„Izrecite raje svoje pomisleke!“

„Takoj, svetlost, takoj! Ako sem prav umel, kar se je prečitalo, razglasiti se hoče, da so vse vlade v Evropi pravnoveljavne in da so vse vlade nedotakljive!“

„Pri Jovu, prav ste umeli, grof! Bodite tako prijazni in nadaljujte!“

„Je li potrebno tako daleč segati? Potemtakem je padislah ob Bosporu ravno tako nedotakljiv kakor papež ob Tiberi!“

„Do pike ravno tako, dragi mi Capodistrija.“

„Če divja soldateska pustoši krščanske vasi po Greciji, če na kolce nabada krščanske Grke, če davijo otroke ter oskrunjajo zakonske žene, je li to pravnoveljavno vladanje, je li to nedotakljivo vladanje, svetlost?“

„Gotovo, ekscelenca!“

„Ako človek, ki je krščen na ime Kristovo, visi na drogu, pa se proti svojim rabljem niti upreti ne sme?“

„Ljubi grof, saj se vendar nismo sešli, da bi revolucije kovali! Najmanj pa radi kopice lenih Fanarijotov!“

„O, saj so nam jasne vaše nakane, svetlost! Da bi vi laže spali, zadušiti hočete krščansko gibanje na našem Balkanu!“

„Spanje je vsakomur zdravo in tudi vam, ekscelenca, bi ga privoščil!“

„Atentat je to na Rusijo, ki ima na Balkanu čuvati svete svoje interese!“

„O tem se, grof, dogovorite z vzvišenim svojim suverenom, ki pa se sedaj še vedno strinja z nami!“

„To je atentat na sveto pravoslavno cerkev polmesecu na ljubo!“

Tu je ravnodušje zapustilo kneza Metternicha. Strupeno je odgovoril:

„Kakor je videti, ste v službi dveh držav: bodoče sanjarske Grecije in pa Rusije, ki vas plačuje.“

Capodistrija je postal kar trd od ošabnosti: „Jaz še nisem nikdar vprašal, koliko držav vas plačuje, svetlost!“

Bil je to krvav zbadljaj in blede lice kneza Metternicha je še bolj pobledelo. Odgovoril je kot led mrzlo: „Imate še kaj dostaviti, grof Capodistrija?“

„Dostavljam samo to, da naj bi Rusija nikdar ne obžalovala, da se je udeležila tega kongresa!“

Sedel je ter povedal krasno glavo. Kdor pa ga je bolj natanko opazoval, je uzrl debelo solzo, ki se mu je iz očesa utrnila po rjavem licu!

Metternich se obrne sedaj k pruskemu zastopniku.

„Svetlost Hardenberg!“

Obenem šepne proti Nesselrodeju: „Tako ne more dalje iti! Za Boga, car Aleksander mora tu red napraviti!“

Hardenberg izjavi v imenu Prusije, da se strinja.

Kongres pa je imel svoj „prizor“. Mali „atašeji“ pri malih mizicah ob strani so bili prav zadovoljni. Drugo jutro so pripovedovali po vsem mestu, da je ruski državni tajnik solze pretakal na kongresu in da sta se z Metternichom obkladala s prav debelimi sofisami. Raznašalo se je, seve, še mnogo več, nego je bilo resnica!

Ko je bil Hardenberg izjavil svoje soglasje, zaukaže Metternich, da naj vstopi vojvoda di Gallo. Bil je minister vnanjih zadev pri konstitucionalni vladi v Neapolju in zaupnik regenta-prestolonaslednika. Rekli smo, da je pricapljal za svojim kraljem v Ljubljano. V pričetku je bil Metternich mnenja, da se kongres za tega človeka niti brigati ne sme, ker bi se s tem nekako pripoznala zakonitost novih razmer v kraljevini obeh Sicilij. Potem pa se mu je le dovolilo, da je smel v Ljubljano. Potoval je takorekoč v etapah: iz Neapolja v Bajo, iz Baje v Firenco, iz Firence v Mantovo, iz Mantove v Gorico. Povsod je moral precej časa čakati, predno je prišlo dovoljenje, da sme pot nadaljevati. Dne 27. decembra 1820. l. je zapustil Neapolj, a šele 28. januarja 1821. l. je došel klavrní ta diplomat v Ljubljano. Dne 30. januarja zvečer je bila v tem poglavju opisana kongresna seja. K njej je bil povabljen tudi di Gallo, da se mu naznanijo sklepi kongresa.

Vstopivši v kongresno dvorano, diplomat iz Neapolja ni napravljajl posebno ugodnih vtiskov. Bil je majhen laški možiček, v nekaki uradniški uniformi, na kateri se je zlato povsodinpovsod lesketalo. Komično je bilo gledati tanki obrazek, s katerega je od-sevala velika, in to laška živahnost; na tem obrazu so se takorekoč vse črte vsak trenotek izpreminjale. Bil je vidno v zadregi, ker je občutil nedostojnost položaja, v katerem je tičal. Globoko se je priklanjajl, dočim je pri kongresni mizi vstal samo knez Metternich ter vrnil globoke poklone z lahkim poklonom. Di Gallo ni mogel skoraj glasu iz grla iztisniti, zamolklo je parkrat zaječal: „Signori! signori!“

Tem odločnejši je bil knez Metternich: „Vojvoda! Visoki kongres vam je dovolil vstop, pa samo v ta namen, da se vam objavijo sklepi, ki so soglasni in neizpremenljivi.“

Tu je planil lord Stewart pokoncu: „Da se ne bode kaj napačnega mislilo, izrekam, da Anglija ni izrazila svojega soglasja. Njeni zastopniki so le kot svedoki pri kongresu!“

„To smo že obilokrat čuli, milord!“ je odgovoril Metternich. „Sicer pa ostanejo sklepi visokega kongresa isti, kakor so bili!“

Vojvoda je nato izrekel željo, da bi smel v imenu visokega svojega gospoda izustiti nekoliko besed, ker bi se proti sklepom kongresa, ki jih je s ponižnostjo sprejel v vednost, dalo to ali ono omenjati.

„Obžalujem, vojvoda di Gallo,“ ga je zavrnil knez; „govoriti vam ne dopuščam.“

„Prosil bi vsaj za prepise naznanjenih mi sklepov!“ je zajecjal di Gallo.

„Zopet obžalujem! Bilo bi proti diplomatičnim šegam. Sicer pa sklepam konferenco!“

Tako je moral vojvoda di Gallo praznih rok odriniti. Kongres ga je takorekoč ven vrgel, ker je bil ravno minister konstitucionalne vlade! Takrat so bili taki ministri reveži, posebno če so padli knezu Metternichu v železno pest; danes pa so reveži ministri absolutnih držav, ker so se časi od tedaj prav bistveno izpremenili. —

Peto poglavje.

Es gibt übrigens hier recht hübsche Frauen; die hübscheste soll eine zweiundzwanzigjährige Gräfin Thurn sein.

Metternich: Nachgelassene Papiere.

Neko popoldne v pričetku meseca januarja leta 1821. je bil grof Venceslav Thurn, tedanji lastnik radovljiške grajščine, prav slabe volje. V veliki sobi te grajščine je sedel na usnjenem stolu ter čemerno gledal skozi okno na otožni in zapuščeni mestni trg.

Takrat radovljiška grajščina še ni bila tako razjedena, kakor je danes, a njen gospodar, dasi ga ni bilo šteti med najbogatejše aristokrate v deželi, je imel obilo dohodkov, da je lahko živel kot magnat in čisto brez vsake skrbi. Tedaj je tekla še desetina, in doba, v kateri so se lahkoživno dale napraviti odvezne obligacije, še ni bila napočila. Grof Venceslav je bil torej že po svojem premoženju veljaven mož in visoko čislán med gospodo in tudi med kmetskim ljudstvom. A vzlic vsemu temu ga je trla velika in huda skrb. Imel je dve hčeri, modrokrvni rožici, in ravno oni sta provzročevali očetu skrbi. Grof Venceslav se je na stara leta zapredel v prepričanje, da domače premoženje ne bode zadostovalo, da bi obe hčeri preskrbel stanu primerno. Zatorej si je vsekdar in pri vsaki priliki mučil glavo, kje in kako bi mogel svoji deklici spodobno spraviti v zakon. V drugih grajščinah so matere imele to skrb, a v radovljiški grajščini je grof Venceslav sam ženinom nastavljal mreže, a do tedaj brez uspeha. Peklo ga je, ker je bila starejša kontesa že prebila enoindvajseto leto, dočim je stopala mlajša šele v sedemnajsto leto. Ob pravih razmerah bi se bila morala starejša že omožiti. Da se ni, je kar najizdatneje pomnoževalo nervoznost staremu očetu. Raditega je živel grof Thurn tako varčno, da je veljal pri vseh svojih sosedih za grdega skopuha, ki se mu smili vsak in tudi najmanjši denar, če ga mora izdati. Zategadelj je tudi grofinji, ki mu je namigavala, da naj bi se rodbina za časa kongresa preselila v Ljubljano, kamor so se tudi druge plemenitaške rodbine, naravnost in brez ovinkov povedal, da se v Ljubljano ne preseli, pa naj se preseli tja ves svet.

Ko je soproga le še silila vanj, se je odrezal: „Čemu neki! Pri takih kongresih se nabere obilo tistih mladih vikontov, markezov in drugih takih ostankov! Tretji in četrti sinovi starih rodbin so, ki so morali s praznim žepom odrinili od hiše. Sedaj postopajo

po državnih kancelijah ter žive ob tem, kar jim daje vladar, in so v dolgeh, če si jih morejo kaj nakopati. Končno naj se mi hči zagleda v kaj takega, potem pa imam ogenj pod streho! Moja zadnja beseda: grof Thurn ostane v Radovljici!"

Pri tem je ostalo. Ker je starega grofa pričela tudi putika trgati, ker sta kontesi vihali nosova in ker se je zlasti tudi gospa grofinja prav pošteno kujala, je bilo tiste dni prav napeto življenje v radovljiški grajščini. Govorilo se je le najpotrebnejše, in še to le pri obedih. Drugače je vse molčalo in še celo strežaji so bili proti grofu, ker bi bili tudi oni radi v Ljubljano. Po zimi v snegu naša priljubljena Radovljica tudi danes ni nebeški raj, tem manj je bila v letu 1821.

Splošno kujanje je trajalo do zgoraj omenjenega popoldneva. Grofa je močno trgalo. Svoj usnjeni stol si je bil dal primakniti k oknu, odkoder je gledal na trg. Včasi je skušal čitati v knjigi, a ko ga je zapelo po mišičevju, je zastokal ter vrgel knjigo na mizo. Nahajal se je torej v položaju, ko je potreboval nekaj več postrežbe in nekaj več obzirnosti. Strežajem ga niso mogli prepustiti. Zategadelj je sedela tik njega grofinja soproga. Imela je v rokah neko delo, a držala se je, kakor da je pogoltnila dolgo paličico. Ko je zdihoval in stokal, kadar mu je putika rezala meso, je grofinja lahko izpregovorila:

„V Ljubljani bi imel tudi dobre zdravnike, ki bi te kaj naglo ozdravili!“

„Da bodem z drugimi stroški“ — je zarohnel — „še požrešne zdravnike prav drago plačeval! Hčerkama boš pa kamenje iz Save za doto dajala!“

Jako užaljena je grofinja umolknila. Za nekaj časa je vstala ter dejala: „Skoraj bi bila pozabila! Pošta je prinesla neko pismo zate, Thurn!“

Kadar se je radovljiška grofinja jezila nad svojim soprogom, ga je poznala le z rodbinskim, a ne s krstnim imenom. Navada, ki tudi sedaj pri zakonskih ženicah ni popolnoma zamrla!

„Nič ne de, Edita,“ je kričal za njo, „prineseš ga mi lahko čez leto dni! Saj sem navajen, da se v hiši itak nihče ne briga več zame!“

Prinesla mu je takoj pismo, sedla na svoje mesto ter se zopet pečala z ročnim svojim delom. Grof je vzel pismo, pretrgal zavitek ter pričel čitati. Ves čas ga je žena od strani opazovala — a v hipu je opazila, da je list zelo vplival na moža. Med čitanjem mu je

postalo čelo rosno in parkrat ga je z robcem obrisal. Ko je bil prečital, je pogledal na ženo; v roki pa je neodločno držal beli list, prav kakor bi ne znal, kaj mu je početi. A ženica je hotela soproga dražiti, ker je bil poprej nad njo grdo zakričal, in zategadelj ni hotela ničesar opaziti. Prav pridno je mela s prsti pri svojem delu.

Nato je izpregovoril grof: „Edita, kaj meniš, kdo mi piše?“

„Za tvoja pisma, Thurn, se načeloma ne brigam!“ odgovori grofinja Edita pikirano.

„Pa vendar poslušaj!“ Glas mu je bil že dobrovoljniji. Radovednost njena je priklopela do vrha, a izpregovoriti vendar ni marala.

„Poslušaj torej, ljuba Edita!“

Grof Venceslav je prečital počasi in glasno to-le pismo:

„Dragi in ljubi mi grof Thurn!

Kako so izginila leta in kje so že tisti časi, ko sva v Nemškem Gradcu skupaj plesala! Ljubi Thurn, ali Ti še kdaj prihajajo na misel? Pozneje me je veselilo, ko sem čula, da si se srečno oženil. Žali Bog, da ne poznam Tvoje žene grofinje. Da sem se seznanila z njo, bi jo bila gotovo ljubila! Bog nama ni dodelil tega znanja, a vzlic temu ji sporoči pred vsem iskrene pozdrave stare puščajnice na pozabljenem Rakovniku!

V resnici, tu na Rakovniku sem kakor puščajnica! Malo me tlači bolezen, a še mnogo bolj starost! Kaj bi tožila! Na Veselo goro se oziram ter prenašam, kar mi Bog prenašati da. Tako bo bržkone tudi pri Tebi, dragi grof, ker naša preljuba starost nastopa povsod v eni in isti toaleti. Ni li tako, cenjeni grof Thurn?

Pa sedaj sem Ti že toliko pisala, a skoraj sem pozabila, čemu hočem nadlegovati starega in ljubega svojega prijatelja. Ta ima že svojih lastnih skrbi obilo, pa naj mu jih še drugi nosijo v hišo! Odpusti torej, da moledujem pri Tebi, odpusti stari ženski tudi slabo njeno pisavo! Ti ne veš, dragi Thurn, kako me včas po prstih trga!

Torej, kaj Ti že hočem pisati? V Ljubljani je kongres, in vest o njem se je raznesla po vseh dolenjskih grajščinah. Vse hoče na kongres! Kje bodo jemali sosedje denar, to niti sveti Frančišek na Veseli gori ne ve! Meni ga ne preostaja, in naj gledam oskrbniku še tako na prste. Ali vas na Gorenjskem oskrbniki tudi tako radi goljufajo kakor nas po Dolenjskem? Božji poročniki bodi radi tega potoženo!

Včeraj je bil pri meni baron Mandel iz Mokronoga in ta mi je docela zanesljivo pripovedoval, da si, ljubi Thurn, v Ljubljani že najel veliko in drago stanovanje — v Ljubljani bo sedaj pač vse drago! — in da se s čislano svojo obitelji preseliš v naše glavno mesto ter tako postaneš deležen tiste svetlobe, ki se sedaj razširja po tem mestu. Blagor Ti, in privoščim Ti, da uživaš svit teh dni! Tudi jaz bi rada prišla, da bi se pred vsem seznanila s sladkima Tvojima hčerkama, katerih lepota je zaslovela tudi po dolenskih gradovih. Lepa je bila mladost, ko smo jo uživali po Nemškem Gradcu. A sedaj me trga po rokah in nogah. Ljubi grof Thurn, če je pri Tebi tudi kaj takega, pošlji mi brez odloga vse recepte, po katerih se Ti ravnaš. Morda mi kaj pomorejo, ker naši zdravniki so osli — odpusti mi nespodobno to besedo — in mažejo me kakor kožo, kadar se stroji. Pa vse nič ne pomaga!

Torej v Ljubljano ne morem! Tudi bi oskrbnika za nikako ceno ne puščala samega! Imam prvorojenca in dediča, grofa Otona. Ta sili na kongres. A s takim otrokom, ljubi Thurn, so križi. Denarja se mu ne smili in preveč ima v sebi tiste preklicane laške krvi. In res, tu na Rakovniku vidi malo sveta, a čemu bi mu ne privoščila, da si življenje malo ogleda, posebno ker vem, da mi itak v Ljubljano uide, če mu tudi ne privolim!

Tako je prišlo, da sem se spomnila starega prijateljstva, ki me je nekdaj vezalo s Teboj, ljubi grof Thurn. Grofa Otona Ti priporočam v posebno očetovsko varstvo, in če mi s kratkim lističem naznaniš, da sprejmeš to varstvo, me bodeš tisočkrat osrečil. In moja duša bode potolažena in pomirjena spustila grofa Otona na zapeljivi kongresni zrak ljubljanski. Če bi se iz tega spredle kake trdnejše zveze med mojo in Tvojo hišo, bi mi to sladilo grenko uro smrti, ki mi že itak okrog Rakovnika lazi.

Blagovoli mi torej odpisati in odpri mi svoje prijateljsko srce! Prav težko bodem pričakovala Tvojega odgovora, ki mi dojde kakor zarja preteklih srečnih časov.

Priporočam se Tebi, blagi Tvoji gospe grofinji in vsej cenzjeni obitelji ter Ti ostajam

vdana prijateljica

Alojzija grofinja Barbo, rojena svobodna gospa Juričeva.

P. s. Ne pozabi receptov, dragi Thurn!“

„Kaj praviš k temu pismu, draga Edita?“ vpraša grof Venceslav, ko je bil prečital dolgi list z Rakovnika. „Živel sem skoraj v veri, da je že umrla stara ta moja znanka iz Nemškega Gradca!“

A „draga“ Edita se je še vedno kujala. Zarežal je bil poprej mož nad njo in nekaj brezobzirnih besed je bil izustil. Kaj takega gospa grofinja ni mogla tako hitro preboleti.

„Kaj hočem reči?“ je hladno odgovorila. „Grofinja Alojzija je itak prepozno pisala, ker si že odredil, da v Ljubljano ne pojdemo. Meni je tudi vseeno, če gremo ali ne.“

„Ne šteje mi vendar v zlo vsake hitre besedice! Saj vidiš, koliko bolečin prenašam! Recepte hoče imeti grofinja Alojzija! Oj ta ljuba revica, ki meni, da niso zdravniki povsod eni in isti mazači! Ali pošljem jih ji, če jih ravno hoče imeti! Torej, ljuba Edita, razmere so se bistveno izpremenile — v Ljubljano pojdemo!“

„Čisto, kakor je tvoja volja, Vencel! Poznaš me, da se v take zadeve ne vtikam!“

„Torej smo še vedno zamrzli!“ Težko je vstal s stola, krevljal k njej ter ji galantno poljubil roko.

„Sedaj bodi pametna in pripravi otroka na odhod!“

Kdo je storil rajši to nego grofinja Edita! Ročno je hotela odhiteti iz sobe; vse to ji je tlačilo srce in koprnela je, da bi je prejkoprej olehčala pri svojih otrocih. Ko je že bila takorekoč med vrati, je zaklical grof za njo: „Otrokoma nič ne pravi o tem pismu! Reci jima, da sem se pač premislil!“

„Kakor želiš!“ Vedela je sedaj, da je hotel grof Venceslav nastaviti svoje mreže, da bi ujel vanje prvorojenca in dediča grofa Otona!

„Rakovnik je lepo imetje! Grof Oton in naša Moli! Kaj?“

Poznala je slabost svojega moža. Rahlo se je zasmejala ter dobrovoljno odgovorila:

„Glej, da zopet sam vsega ne pokvariš, ko pelješ dekleti na semenj!“

„Kako se moreš tako plebejsko izraziti? Na semenj! Fi donc! Ali delikatne so take reči! Zatorej o pismu grofinje Alojzije niti besedice otrokoma! To naj se izprede vse samo od sebe! Jaz sam vzamem vse v svojo roko, jaz sam!“

„Pa boš zopet vse pokvaril! Take reči imej ženska v rokah!“

Smehljaje je odhitela iz sobe. Grof se je tudi smejal ter je klical za njo: „Smešno!“

Bil je postal prav židane volje in tudi trganje po udih je bilo kar v hipu odnehalo. Pričel je takoj pisati in dolgemu pismu grofinje Alojzije je dal še daljši odgovor. Iskreno se je zahvaljeval svoji prijateljici za izkazano mu zaupanje ter neštetokrat zatrjeval, da se čuti visoko počeščenega s tem izkazanim mu zaupanjem. Naštežaj je odprl svoje očetovsko srce grofu Otonu in slovesno je prisegal, da ga sprejme v svoje varstvo, da hoče čuvati nad njim bolj nego nad lastnim sinom. Pismu je — seve — priložil obširen snopič radovljjskih receptov!

(Dalje prihodnjič.)

La bella Venezia.

IX.

Adijo.

V mehkem naročju morja stoletna oaza,
šepetajočih valov ti hčerka edina,
Adrije biser, zdravstvuj ti mesto mrtvaško,
sanje nebeške, presladka ti ura spomina!

Zbogom ve gondole, tihi beneški večeri,
neme lagune, zbogom, stolpi kipeči . . .
Vlak že dreví . . . ah . . . en pogled še nazaj:
mesto izginilo si v gladini peneči! . . .

Proč beže — sladke sanje —
Kje si, kje — valov šepetanje?
Tiho je, tiho — srca valovanje . . .

Tiho? — O ne! Ej morje življenja,
bolj si nemirno, še bolj valovito . . .
Kdo te zazna, ti čudo prikrito? —
Kratek le hip: lučka ti sreče zasije . . .
kratek le hip . . . in — ni je . . .

Fran Valenčič.

Janez Trdina.

Avtobiografska pisma.

Prijavlja dr. Fr. Derganc.

(Dalje.)

lomškove „Drobtinice“ sem prebiral pri Radoslavi. Njen oče ni bil baš velik narodnjak, ali je bil naročnik „Novic“ že precej od konca in je kupil vsako posvetno slovensko knjigo, ki je prišla na dan. Najbolj mu se je priljubil Robinzon navzlic grdemu jeziku prelagateljevemu. Ali kaj rad je tudi poslušal, kadar mu je čitala žena ljubke, tako po domače zložene spise vladike Slomška.

Vedno me je mikalo zvedeti zgodbe naše dežele. Pestunja Neža mi je pripovedovala o pesjanih, ki so divjali nekdanj po Kranjskem, še več pa o krvoločnih Turkih in o kralju Matijažu, ki spi v neki gori in se bo prebudil, kadar mu doraste brada trikrat okoli kamenite mize. Zbral bo med rojaki silno vojsko in udaril ž njo na zatiralce ubogih kmetov. Z božjo pomočjo bo pokončal vse naše sovražnike in šele potem se bo ljudem na svetu dobro godilo. Največ so seveda vedeli ljudje o francoskih bojih in zmagah. Moja mati, ki se je rodila v Trzinu, mi je pravila dostikrat, kako hudo so se bili sprijeli s cesarskimi Francozi, ki so morali bežati, ker jih je izdal njih podkupljeni general. Vselej, kadar sem šel na počitnice, sem krenil najrajši preko travnikov, na katerih se je bitev baje vršila. Čudno se mi zdi, da naši Mengšani niso vedeli ničesar o bojih s Prusi in Benečani. V peti in šesti šoli sem se tako vnel za domačo zgodovino, da sem prečital vsega Valvasorja in Linhart; Vodnikovo zgodovino Kranjske dežele sem bral že v spodnji gimnaziji. Prav posebno pa sta me mikala „Carniolia“ in „Illyrisches Blatt“. Prečital sem pomno vsak njiju list. Najljubše so mi bile zgodovinske novele, če se je vršilo dejanje v slovenskih deželah. Iz omenjenih knjig in tudi iz teh novel sem pridno zapisoval vse važne prigodbe in popise starih narodnih običajev, kajti sem hotel dobiti razločno sliko vse preteklosti našega naroda.

Gromoglasno moram oznaniti še eno znamenito literarno podjetje, ki je na vso moč mikalo in zanimalo mene in vse izobražene

slovanske rodoljube. Imelo je naslov: „Jordans slavische Jahrbücher“. Ti letniki so bili pisani po nemški, ali v najčistejšem slovanskem duhu. Poročali so o duševnem življenju in slovstvenih napredkih in pojavih vsega našega naroda, sosebno pa o češki in kolikor toliko o jugoslovanski književnosti. Nikjer drugje se ni gojila in pospeševala ideja slovanske vzajemnosti tako prisrčno, spretno in uspešno kakor v teh letnikih. Mora se potrditi, da se je nahajalo njih uredništvo res v dobrih rokah. Težko je dopovedati, koliko prijetnih ur je dalo to čtivo meni in stotinam drugih Slovanov. Tak letopis bi nam gotovo koristil še dandanes. Treba bo Jordanove „Jahrbücher“ zopet oživiti, ali razume se samo ob sebi, da bi se morali pisati na narodnih slovanskih jezikih, ne pa po nemški.

Že v gimnaziji sem se seznanil precej dobro z nemško literaturo. Čitati sem začel najprej tiste „Volksbücher“, v katerih so bile povesti o lepi Mageloni, o sedmih modrijanih, o Hajmonovih otrocih i. t. d. To berilo ni bilo napačno, kajti mi je odkrilo narodne pripovedke germanskih in romanskih narodov iz srednjega veka. Potem so prišle na vrsto viteške zgodbe, „Rittergeschichten“. Mene in vse moje tovariše so strašno mikale in razburjale te prazne izmišljotine, katere je skvasil največ glasoviti Delaroz. Čital sem jih po dne in po noči, včasih celo pri luni. Pri jedi sem držal v eni roki žlico, v drugi Delarozo. V teh knjižurah se je govorilo premnogo o strahovih in pošastih, ki so rogovilile v starih gradovih, še več pa o divjaških, krvavih pobojih. Često je bilo zabeleženo že na naslovnih listih, da je ta povest „voll Blut- und Schreckensscenen“. Nenaravni, napihnjeni jezik teh čenč je pokvaril slog marsikateremu mlademu bralcu. Ko sem prečital vsega Delarozo, mi je došel v roke nekak „romantisches Quodlibet“, ki je bil poln kratkih, sentimentalnih novel. Najbolj mi je bila pogodu tista, ki je popisovala jako živahno borbo junaških Hrvatov pri Malborgetu 1809. Tudi prave romane sem jel dobivati naposodo. Zaljubil sem se vanje tako strastno, da sem izgubil vso dobro voljo, ako sem ostal več dni brez tega omlednega čtiva. Radi njih sem hodil vsak dan v knjižnico, v kateri sem prečital sčasoma vsa dela Karoline Pichlerice. Ta žena je že zdavnaj pozabljena, dasi spada po moji misli med najboljše avstrijsko-nemške pisatelje. Že to je veliko vredno, da njene poštene knjige ne morejo nikogar pohujšati. Slog njen je res poetičen in jezik lep in naraven. Zanimali so me najbolj njeni historični romani: Oblega Prage, Dunaja, Budima. Ta Karolina mi je ostala mila dušna prijateljica. Kdor jo graja, dokazuje,

da je ne pozna. Razen Karolininih sem čital še razne druge romane, katere mi je posojal součenec Henrik Wagner, ki jih je dobival v neki posojilni knjižnici. To čtivo ne more dosti koristiti. Zaljubljene čenče, ki so v njem, vnemajo mladini fantazijo in vzbujajo v njej prerano spolni čut in pohotnost. Roditelji in pedagogi torej prav delajo, da zabranjujejo take knjige nedoraslim dečakom. Mene je obvarovala zlih nasledkov takega branja prva ljubezen. Nekateri moji součenci pa niso bili tako srečni. Baš Henrik Wagner se je ves zmešal po vednem čitanju romanov. Zaljubil se je v vsako gledališčno igralko, v vsako jahačico in malone v vsak prepasnik in je naposled zblaznel. — Zgodaj, že v spodnji gimnaziji sem začel čitati i nemške klasike. Goetheja smatrajo zdaj Nemci za svojega največjega pesnika. Ali to je le teorija na papirju. V praksi jim velja kakor vsem Slovanom za prvaka Friderik Schiller, kajti prebirajo ga mnogo rajši nego Goetheja. To so mi potrdili vsi Nemci, s katerimi sem govoril o tej slavni dvojici. Goethe je bil res vsestranski in temeljito izobražen mož, njegov jezik je tako lep, da ga smatrajo vsi kritiki za prvega nemškega stilista. Jaz pa se zanj vendarle nisem mogel navdušiti. Zdel se mi je premrzel, predoktrinaren, pregostobeseden, često pa tudi pust in dolgočasen. Glavna dela njegova sem prebral že v gimnaziji, pozneje na Reki pa sem prečital vse njegove spise od prve do zadnje črke. S pravim užitkom sem bral samo prvi del Fausta, Werthers Leiden, Reinecke Fuchs in prvikrat tudi Hermana in Dorotejo. Ali ko sem se lotil te pesmi v drugo, prigabil mi se je značaj Hermanov, ker se mi je zdel goden za „pantofelj“. V „Wahlverwandschaften“ sem strmел o Goethejevi nesramnosti, da je popisal tisti prešestni objemljaj moža in žene, ki je imel tako hude nasledke. Strašno so me dolgočasili drugi del Fausta, Tasso, Ifigenija, skoro še bolj pa „Wilhelm Meisters Lehr- und Wanderjahre“ in „Die Entsagenden“. Mnoge pesmi so mi se zdele prekrasne, mnoge pa tudi vsakdanje in prazne. Primerjal sem Goethejevo nezakonsko mater s Prešernovo. Kak velikanski razloček! Pesem našega poeta je vsaj stokrat boljša in lepša od Goethejeve. Tudi v njegovih sentencijah in trditvah sem našel dosti plev in neresnic. V tem sta si podobna on in Lev Tolstoj, ki je modroslovec svetovne slave, včasih pa tudi velik čudak in bedak. Goethe pravi: „Nichts ist schwerer zu ertragen als eine Reihe von schönen Tagen“. Ali ni to oslarija? V Faustu se nahajajo besede: „Mir ist ganz kanibalsch wohl, gleich wie fünf hundert Säuen“. To bi hotelo biti menda nekak „vic“, ali je le glupa absurdnost. — V dramatikah sega Goethe

Schillerju komaj do ramen in v baladah zaostaja za njim več tisoč korakov. Posebno pa se ne more pohvaliti Goethejev značaj. Obožaval je trinoga Napoleona, ki je storil toliko škode njegovi nemški domovini. Ljubic je imel v svojem življenju dovolj, prave, idealne ljubezni pa vendar ni poznal. Poštenim dekletom se je izneveril, za ženo pa si je izbral pijanko. Na dvoru malega kneza se je navzel marsikatero slabosti dvorniške. Srce mu je ostalo vedno mrzlo, mrzlo se je vedel i proti znancem in neznancem. Častilcev je imel mnogo, brez števila, pravih prijateljev pa prav malo in še teh ni ljubil. — Zame je in ostane Schiller prvak vseh nemških pisateljev. V slast sem čital skoro vsa njegova dela, i poetična i prozaična. Tudi jezik njegov se mi je zdel mnogo živahnejši in krepkejši od Goethejevega. Schillerja mora vsak bralec ne le čislati, ampak ga tudi ljubiti. Jaz sem ga smatral vedno za svojega dobrega prijatelja, modrega svetovalca in navdušenega oznanjevalca svobode, prosvete in humanizma. V isto vrsto ž njim postavljam samo Francoza Rousseauja z vsemi njegovimi spisi in pa Srba Vuka Štefanovića, ne radi njegovih izvirnih del, nego radi njegove zlate zbirke narodnih pesmi, polnih nebeške poezije, katere je bil nabral na svojih potih po srbskih in hrvaških deželah. — Lessinga sem imel vedno skoro za rojaka, Slovana, ne le radi imena (Lessing = Lesnik), ampak tudi zato, ker se je rodil in rasel v Lužicah med Sorbi, kjer se pridiguje po slovanski še dandanes. Meni je jako ugajal njegov bistri jezik in slog in tudi kritika njegova, ki reže kakor britev. Njegov modri Natan pa me ni mogel ogreti. Versko tolerancijo odobrava vsak pameten, izobražen človek, ali ž njo se družijo često verska indiferencija, ki se dozda ni potrdila za dobro, in baš njo pospešuje brezverca Lessinga modri Natan. — Wielanda sta olikala francosko slovstvo in esprit francoskih znancev in znank, s katerimi je občeval. Ta pisatelj mene nikoli ni dosti zanimal; dobro pomnim, kako dolgo mi je bilo žal, da sem kupil njegovo knjigo „Der weise Danischmend“; dal sem zanjo cel goldinar, pa mi se ni zdela vredna niti pol krajcarja. V njej vzame brat svojo pravo sestro za ženo! Z veliko radostjo pa se spominjam še dandanes Herderja, ki je imel toplo srce tudi za nas Slovane, kar je bogme presneto redka prikazen v nemški literaturi. Jako mnogo prekrasnih misli in nazorov, za katere sem mu še zdaj hvaležen, sem našel v njegovih: *Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit*. — Še zdaj obžalujem, da sem čital tako malo spisov nemškega klasika Jean Paula (Richterja). V ljubljanski knjižnici jih niso imeli ali pa mi jih niso hoteli dati.

Posebno rad bi bil dobil njegovega Titana, kateremu je šla slava daleč po svetu, ali mi ni bilo mogoče. Vsi oficijalni ljudje so takrat še zmerom na vso moč hvalili jezik, slog in vsebino Klopstockove Mesijade. Poredni kritiki pa so pisali že za moje mladosti, da se Klopstockovi spisi nahajajo povsod na najvišji polici, ker jih nihče ne zahteva. Mesijado njegovo sem vsekakor hotel prečitati, ali mi se je tako zehalo, da nisem prišel niti do sredine. Jezik mu je res krasen in blagoglasen, ali iz verskih dogem se ne da ustvariti dober epos. Glasovit je tudi Miltonov „Izgubljeni raj“, ali me je strašno dolgočasil navzlic svoji tobožnji klasičnosti. Hrvatom je spisal Palmotić svojo „Kristijado“, ki se odlikuje s klasičnim jezikom. Vsi njih kritiki jo hvalijo brez konca in kraja, ne čita je pa vendarle nihče! — Prešernov prevod „Lenore“ me je napotil, da sem si kupil Bürgerja, ki je resničen pesnik in tudi ne tako pohujšljiv, kakor mu se očita. Njegov lepi in gladki jezik služi lahko za zgled dobre nemščine. Bürgerja sem jako pomiloval, da ga je ujela po smrti ljubljene žene taka brezvestna mrha. Čital sem še druge nemške pisatelje v gimnaziji: Gellertove basni, Kleista. „Uranijo“ (menda od Tidgeja) sem kupil za male krajcarje pri starinarici. Izmed starejših pripovednikov sta se mi priljubila najbolj Hauff in Tschokke. Omeniti moram še dramatika Kotzebueja, čigar glume so se igrale za moje mladosti še v vseh boljših, še bolj pa v slabih gledališčih. Kotzebue je posnemal Francoze. Jaz sem se zabaval prav dobro, čitajoč njegove „Pagenstreiche“ in „Wirrwarr“, ali zadovoljila me je tudi njegova resna igra „Menschenhass und Reue“. Prebral sem vse, kar je dal Kotzebue natisniti, in tega je bilo mnogo. Dolgočasila me ni nobena njegova knjiga. Dandanes se piše o Kotzebueju kot dramatikku jako zaničljivo, ali mnogi hvalisani nasledniki njegovi bi prav storili, ko bi se šli učiti k njemu ne le smešnih situacij, šale in dovtipa, ampak tudi pravega nemškega jezika, s katerim je prekosil večino svojih vrstnikov. —

Z literaturo romanskih narodov in z angleško so me seznanili nemški prevodi, ki so bili često kaj vodeni. Mnogo veselja mi je delal in dajal užitka S. Pierrov francoski roman „Pavel in Virginija“. To čtivo je tako čisto in nedolžno, da se da lahko vsaki devici v roke, obenem pa tako krasno in poetično kakor le malokateri drug roman. Branje me je večkrat tako ganilo, da so me jele oblivati solze. Drugih francoskih povesti pa ne morem tako brezpojojno hvaliti. Čital sem željno „Večnega žida“, „Pariške tajnosti“, „Tri musketirje“ in še druge modne fabrikate francoske domišljivosti.

Ali v dveh rečeh se pa vendar le odlikujejo ti fantastni spisi mimo nemških istodobnih romanov. Francozi znajo pripovedovati razločno, živahno, strastno in v svojih romanih njih boljši pisatelji ne razpravljajo samo ljubavnih razmer, ampak tudi velika politična, verska in socialna vprašanja, kar jim daje posebno zanimivost in vrednost. Mene gimnazijca so razkačili najbolj proti rovarskim jezuitarjem. Iz italijanske literature sem čital slabi prevod Tassovega „Osvobojenega Jeruzalema“ in nekaj malega iz Danteja in Ariosta, ali vse to čtivo me je malo zanimalo. Tem bolj mi je ugajal in me mikal španski vitez Don Kihote, katero ime izgovarjamo Slovenci, posnemaje Nemce, navadno don Kižot. Izmed mnogih drastično šaljivih prizorov me je silila najbolj na smeh genijalna rešitev pravde po sodniku Sanho-Panzi, ki ni bil tako aboten, kakor bi si ga bralec lahko mislil. — Angleško slovstvo mi je dalo nekoliko prav tečne duševne hrane. V prvi vrsti Shakespeare. Štiri njegove drame so me tako ganile in pretresle, da sem jih bral še večkrat, ko sem bil že profesor: Kralj Lir (Lear), Makbet, Otelo in Romeo s svojo Julijo. Ta igra mi je ostala najbolj v spominu ne le radi lepote, ampak zato, ker sem se radi nje skoro zadavil. Čital sem jo pri obedu. Ko prorokuje služabnica Juliji bodočnost, da bo čisto „znak padla“, sem se tako zasmel, da se mi je zaletelo. Jed mi je odskočila v dušnik. Šele po strašno dolgem in mučnem kašljanju je prišla na pravi tir in mi je odlagnilo. Mnogo pozneje nego Shakespeare je živel zdaj malo čislani pisatelj slovečega Robinzona. Za moško mladino nižjih razredov ga ni boljšega čtiva, nego je ta Robinzon. Mene je živo zabaval že v drugi šoli in bi me bil še bolj, da ni bil nemški prevod tako bedast, v dialogih! Sploh naj se Nemci ne bahajo preveč s svojo prevodeno literaturo.

(Dalje prihodnjič.)

Jesen na vrtu.

Jesen po vrtu hodi . . .	Zamišljeno sprehaja
oj skrij se, rožica!	po vrtu se dekle —
Smrt bridko s sabo vodi	Jesen, jesen prihaja
zate, ubožica.	pa lega ji v srce . . .! —

M. P. Nataša.

Prešernu post festum.

I.

Odkar so tvoje pesmi zadonele
in prst duševno si nam razoral
ter sile mrtvemu telesu dal,
se vijejo pred nami ceste bele.

In te široke, nove ceste bele
zavestno dvigajo se s prašnih tal
in pričajo, da narod naš je vstal,
ker misli tvoje vsega so objele.

Ti narodu si vse; njegov gospod,
ti oče si mu, brat in učenik,
ki kažeš z duhom duhu svetlo pot.

Ti si mu vse, tu treba ni dokaza —
Saj ti sezidal krasen, trajen spomenik
je z žulji v potu trudnega obraza.

II.

Ko kralj Matjaž pred zvesto svojo četo,
molče z granita svetu govoriš,
da truden le začasno spanje spiš
in v pesmih nam vzbudiš se vsako leto.

Prihajalo bo k tebi ljudstvo vneto
iz revnih koč in iz bogatih hiš . . .
Da bolj ko nekdanj v krvi mu živiš,
bo pričalo veseljstvu s himno sveto.

In spomenik tvoj zvesto bo odet
v najlepše pisani domači cvet
iz naših svetih mej od vsepovsod.

Ob njem se pesem tvoja pela bo,
čez Triglav in čez Kum donela bo,
ker k tebi narodna bo božja pot.

III.

Zdaj tu stojiš, svedok minulih dni,
pred nami — svetlega podoba kneza.
Do' tebe naše ljudstvo roke steza,
ko pred Mesijo pred teboj kleči.

Drevenje ure pa nikdar ne spi.
Celo najbogatejšega, glej, Kreza
ugonobi stoletij zob in jeza.
Še kamen trd in jeklo čas zdrobi. —

In ta tvoj spomenik — pol bron, pol skala —
bo tudi sila časovna razprala.
O bronu, kamnu nič ne bo sledu.

Imel pa drugih, trših boš stotine
in zadnji spomenikov teh izgine
s človekom zadnjim tvojega rodu . . .

IV.

In danes je vseh dragih mrtvih dan . . .
V nagrobne cvetke kapajo solzé
in lučice v jesenski hlad goré,
k molitvi sklepa se drhteča dlan.

A z groba, kjer ležiš ti pokopan,
ne plapolajo lučice svetlé
in cvetke pozne z njega ne dehté,
ker to le mrtvim je spomina dan.

A ti si živ in k tebi pot le-tá
ni pot do groba mrtvega možá —
proslave pot je to in hvale neme.

In narod vedno k tebi hodil bo
ta dan in venčal s sklonjeno glavó
tvoj grob kot drage žive krizanteme.

Rudolf Maister.

Četrť stoletja slovenskemu slovstvu na braniku.

K petindvajsetletnici „Ljubljanskega Zvona“.

Spisal dr. Jos. Tominšek.

(Dalje.)

VI.

„Ali si pa dobro pretehtal, kaj je to, časnik vredovati? Meniš, da je tako delo, kakor smolo dreti ali pa kresilno gobo nabirati?“

Levstik, Zbr. sp. III. 85.

uša listu je njegov program, a dušeslovec listu je urednik; zato je menjavanje v programu redno istovetno z izpremembo v uredništvu. Izprememb zahtevajo nove časovne razmere; čim slabše je list utemeljen in čim manj razborito je ustanovnik pogodil potrebe občinstva, ki mu je namenil list, tem prej ga zadene potreba, da javlja nove načrte in obeta njih izpolnitev. Prav mnogo pa govore o svojem programu tudi listi, ki ž njim niso prav na jasnem; v takih razglasih je več reklame nego jasnih načel in volje, ravnati se po njih. — So pa listi, ki jim je prvotni ustroj tako srečno pogojen, da se svojega programa morejo držati leta in leta, ne da bi se čutila potreba po preustrojbí. Takemu trdno utemeljenemu listu se lahko pripeti le to-le: ljudje se ga res navadijo; a ko preteko leta, se jim prične zdeti list zastarel, zaostal, češ, vedno je enak. In lahko nastane burja, nastopi nov urednik, ki napelje nekaj nove struje v stari — „zastareli“ — list, da uteši očitovalce in morda zadovolji tudi lastni težnji po napredku. A kaj se često dogaja potem? Preteče leto ali dve, tri in očitovalec ne ugaja več nova smer, iščejo si še novejšo in potem najnovejšo. Pa naposled? Naposled se približajo nevede zopet oni stari, prvotni smeri, ki jim je zdaj zopet nova, in hvalijo tisti čas in tiste letnike, ki stoje pred ono prvo „novo strujo“. — Mari je to čudno? Ne! Saj se ves kulturni napredek vrši v takih kolobarjih že odnekdaj, odkar ga sploh moremo opazovati. — V tem vednem povračanju ne leži nič nazadnjaškega, ker je bilo ono staro smer treba najti novim potem, z novim trudom,

na novi podlagi; preko nekaj zmot morda pelje pot, a te razširjajo obzorje in privajajo do novih razglednih točk.

Lj. Zvon je list s takim trdnim programom, ki se k njemu vedno povračajo — tudi preko zmot — tisti, ki mu določajo smer. Značilno je, da je Zvonovo uredništvo v „Vabilo za naročbo“ za tekoči 25. letnik moglo in moralo reči: „Program ostane Lj. Zvonu dosedanj, ni nam ga . . . treba objavljati iznova. Da ni povoda izpreminjati ga, za to govori dejstvo, da se število naročnikov in sotrudnikov Zvonovih množi“. — Ne najdemo lahko listov, ki bi se mogli ob petindvajsetletnici — če jo sploh dočakajo — tako ponašati. Češče bi pač naglašali, da so se tekom let tako in tako izpreminjali in do 25letnice korenito izpremenili. Gotovo leži v tem tudi napredek; a bolj imponujeta stvar in ideja, ki sta kremenito trajni.

Omenjena izjava uredništva ob 25letnici postane tem pomembnejša, ker je s slično samosvestjo pisalo uredništvo že osemnajst let prej, v VII. letniku (1887): „Razven novih črk — ostane pri Lj. Zvonu vse pri starem. Nečemo posnemati tistih listov, ki vsakega pol leta menjavajo svoje programe . . . in naročnikom obetajo zlate gradove. — Ne želimo biti niti edini, niti najlepši list slovenski, pač pa bi nas veselilo, ko bi mogli Slovenci reči, da je Lj. Zvon . . . najboljši leposlovni list slovenski.“ Zvon si je bil namreč tekom sedmih let svoje stališče utrdil tako, da je lahko govoril s takim ponosom.

In čudno! Še v drugem oziru so si slična neka programatska oznanila l. 1887., ko je Zvon — po prvi krizi s starim „Slovanom“ — že trdno stal, in l. 1905., ko še trdno stoji; leta 1887. stoji na prikritem mestu (str. 189.) ta-le samoobramba: „Kar se tiče našega lista, izrekli smo že večkrat slovesno in znova izjavljamo spet danes, da Ljublj. Zvona ne izdavamo niti za otroke, niti za nesamostalne mladiče, ampak za odrasle pametne ljudi“; kaki nezreli deklici na ljubo pa se „Zvon“ ne bo urejal kakor „Vrtec“, sicer bi literatura nikoli ne prišla iz otročjih poveljev. Tu je naravnost in posebno odločno povedano to, kar pravi urednik (dr. Zbašnik) leta 1905. začetkom leta v „Vabilu“: „Lj. Zvonu niso bila neznana razna nelepa prizadevanja, da bi se mu izpodkopala veljava in vpliv, a prezrl je vse, celo tedaj, ko so ga devali brez vidnih razlogov na proskripcijski indeks, smatrajoč tako bojevanje za nedostojno in zanašajoč se na moč resnice in nepremagljivost idej, ki jih zastopa. Vzvišeni cilj mu je: privedi . . . narod do prave duševne svobode, do istinite prosvete, do čiste, od nikakih namerov skaljene umetnosti.“

Taki slučaji zato niso slučajni, ker je na Zvonovem praporu vkljub nekaterim zablodnjam stalo vedno zapisano geslo, kakor ga je Levstik v „Ježi na Parnas“ (Zbr. sp. II. 195) povedal kot ideal „lista“ :

„Napredek je prvi prijatelj moj,
pri njem pa bode Resnica stala,
Ukus in Dovtip mu bo vodil srčni roj.“

Res: napredek, resnica, ukus, dovtip so štirje stebri, ki nosijo že od početka Zvonovo stavbo; v njih je obsežena tista tradicija, ki se je porodila že v naročju (Dunajskega) Zvona. Njej so ostali zvesti vsi uredniki; stali so na braniku, pazno motreč s tega stališča najprej vse slovstvene, a tudi druge umetniške prikazni v domovini. Kadar se jim je zdelo, da kje kaj nasprotuje tem načelom, so povzdignili svoj glas, bodisi sami ali po zvestih pomočnikih ali pa s prikrito, a čutno opozicijo, priobčujoč spise, ki se kakor nalašč niso postavili na stališče, Zvonu nesprejemljivo. Po vseh Zvonovih letnikih, od prvega do petindvajsetega, nahajamo med članki, v listku, včasih celo v novelistnih spisih in pesmih priče za to paznost Zvonovo, tu več, tam manj, kakor je pač bilo treba prijeti za uma svetli meč v borbi za one štiri Zvonove svetlinje. Nekateri letniki (zlasti od leta 1890.—1898.) so po zunanem vtisku posvečeni skoraj le boju, javnemu in prikritemu, ki je bil neizogiben tem bolj, ker so vstajali nasprotniki od desne in leve. Da so v takem boju švigale strele tudi na napačno stran, da kaka strelica ni zadela in da je bil včasih zadet tudi Zvon — to ne more biti drugače; a prapor se je na posled vedno dvignil zmagovito. — Skušalo se je tudi — v letih okrog 1900 — Zvonu prapor še povečati; tu je postal Zvon nekaj agresiven; a kmalu se je spoznalo, da bi mu to razpršilo moči. Zato se je kar nečutno pričel zopet povračati in omejevati na svoje plodno in dobro obdelano polje, dočim je sebi nebstvene posle prepustil tistim, ki so zanje poklicani.

Ves ta razvoj se je vršil in se še vrši bolj po notranjih impulzih ko po nagibih in ozirih, dočim je razmerje, kakor izvedenci vedo, pri tem in onem drugem listu nasprotno; tudi takih listov potrebujemo za vsakdanje dnevne potrebe; a literarno sredotočje more biti le list, ki mu je začrtana pot brez zunanjih ozirov. Res dobi zaradi svojega trdnega stališča včasih trenoten vtisk nazadnjaštva; a to je samo prevara: v enem slučaju se peljemo v vozu, ki mu zremo na kolesa, kako se sučejo, in na drevesa, ki izginevajo mimo nas; v drugem našem slučaju pa sedimo mirno, gledajoč le na

daljnji cilj in ne čuteč, da se premikamo. Potrebno je i eno i drugo; potrebni so listi obeh vrst, da se izpopolnjujejo. Ko bi ne bilo „Zvona“, bi si morali ustanoviti drugi „Zvon“, da bi konsolidoval naše literarno kretanje; a kdo ve, kdaj pride tako vsestransko ugoden čas za ustanovitev takega lista, kakor je bilo leta 1881.!

Urednikov z lepimi programi bi ne nedostajalo; a morda bi se jim godilo tako kakor rajnemu Podgorniku, ki vkljub veliki sposobnosti in lepim svojim programom ni imel sreče z nobenim listom, katerega se je lotil. A vendar je on edini, kolikor mi je znano, ki je pisal — v dveh člankih — obširna navodila, kako treba zasnovati in urejevati liste. Prvi članek „Kritična razprava o nekih straneh uredovanja časnikov, zlasti leposlovnih“ je objavljen še tri leta pred ulitjem „Lj. Zvona“, v VII. letniku (1878) Pajkove „Zore“, str. 12. idd. Tu je (na str. 14.) Podgornik tudi izrečno zabeležil glavno težkočo pri naših časopisih: razmerje med leposlovjem in znanstvom, češ, malim narodom „za vedo celo ni mogoče posebnega lista imeti“, zato morajo naši listi delovati na dve strani. Takisto je pribil (str. 15.), da naši listi v velikem obsegu nadomeščajo izdavanje posebnih knjig in tako opravljajo mnogo važnejši posel kakor pri velikih narodih. In tretjič je konstatoval, da pri Slovencih tudi ni prostora za izključno kritičen list; ocenjevalstvo mora spadati v področje lista, ki donša tudi druge snovi. — Vse to se glasi, kakor bi bil Podgornik slutil, da se bo čez tri leta pojavil list, na katerega se nanašajo vse te tri točke: „Ljublj. Zvon“! — V drugi polovici svoje razprave pa govori kar podrobno o težavah, ki so potem često mučile Zvonove urednike; na str. 25. se n. pr. obrača proti navadi, da prinaša kak leposloven list dolge spise, ki se vedno pretrgavajo, češ, hrana ob obrokih ne daje pravega užitka; že spis, ki obsega 50 strani, se mu zdi predolg. — Res postanemo včasih nevoljni, ako se spis pretrga, ko bi nas najbolj zanimal, a reči tudi moramo, da se poraja vprav napeto pričakovanje lista tedaj, kadar sa kaj zanimivega razpleta od številke do številke. — Zvon je v tem oziru postopal različno; za Bežkovega in Aškerčevega urejevanja so izhajali večinoma krajši sestavki, a občinstvo je najprej tajno, potem očitno pogrešalo daljših spisov, in dandanašnji so ti zopet postali Zvonu trdno ogrožje. — Morda se nekateri drže Podgornikovega postopanja (stran 29.) pri čitanju daljših sestavkov: „Čakam, dokler en spis ne izide do konca. Ako čez pol leta izide, berem o sv. Ivanu Krstniku to, kar je začelo izhajati v novem letu“ itd. Pa takih je malo in med tiste, ki se za slovstvo

zanimajo najbolj, tudi ne spadajo vedno, ker bati se je, da onega spisa, tudi ko je končan, sploh ne prebero! Podgornik sicer pravi: „Uredništva, recite občinstvu, da ni prav, ako razkosanosti zahteva“; a ne sme se čisto prezreti, da je urednik zaradi občinstva tu . . .

Ne vem, ali so Zvonovi ustanovniki kaj jemali v poštev Podgornikova izvajanja — „Zorin“ urednik je pod črto pripomnil, da jih hoče uvaževati — vsekakor pa jim je bilo v korist, da so poleg praktičnih poskusov, t. j. prednikov časopisov, imeli pred seboj tudi teoretiška premostrivanja o urejevanju; da je bilo treba biti opreznim, so videli na usodi „Zore“ same: ugasnila je še tisto leto.

Drugi Podgornikov članek je objavljen takisto v listu, ki mu je že pretela poguba: v predzadnjem letniku „Kresa“ (1885, 250), torej že vzporedno s V. letnikom Lj. Zvona; naslov mu je aktualnejši: „O našem literarnem gospodarstvu“. Veselo znamenje je, da je kdo sploh začutil potrebo pisati o takem predmetu: tedaj smo imeli v slovstvu že o čem gospodariti. Leta 1885. so tudi res izhajali trije leposlovno-poučni listi, ki so v celoti skoraj presegali današnje; bili so: Zvon, Kres in (stari) Slovan. — Današnjih dveh skrajno si sovražnih taborov tedaj še tudi ni bilo, dasi je gorivo že tlelo in razkolništvo ni bilo daleč. Vendar se strasti še niso vnele in je zato Podgornik (str. 252.) mogel resno razpravljati o možnosti, da bi se Slovenci iz gospodarskih ozirov zadovoljili z enim političnim, enim kmetijskim, enim delavskim, enim učiteljskim in enim humorističnim listom. O prej omenjenih treh listih pa pravi (str. 252.), da so jo dobro pogodili, ker se „bolj in bolj dele v specifične naloge, tako da ni drug drugemu na poti,“ češ, „Slovan obdeluje obče-koristne stvari“, Lj. Zvon „se nagiblje bolj na specifično leposlovno polje“ in Kres jo je krenil bolj na znanstveno pot. — O teh treh je torej mislil, da služijo vsak poglobitno enemu namenu in da potemtakem potrjujejo njegovo teorijo; a leta 1885. to ni več veljalo: Zvon je pač imel svojo tradicijo in je še daleko ni zapustil, a Slovan ni bil leta 1885. skoraj nič več političen list, ampak je prehajal bolj in bolj na Zvonovo torišče; to pa je bilo za Kres usodepolno: da se trije listi s primeroma istim programom ne bodo mogli vzdržati, to se je pri Kresu uvidelo kmalu; zato se je posvetil — po Podgornikovi teoriji — za bodoče leto le eni stroki, znanstvu, a kot tak ni našel pri Slovencih zaslombe — zopet po Podgornikovi teoriji iz leta 1878. Da se Slovan na Zvonovem polju ni mogel vzdržati, smo omenili že v prejšnjem poglavju; ista usoda je naposled zadela političnega naslednika Slovana, Podgornikov „Slovanski svet“. Take

izkušnje so bile pač bridke za moža, ki je v Kresu 1885, 253 pisal: „Možno bi bilo izhajati brez vsake konkurence, katera je jako škodljiva“; a ni pomislil, da konkurenca obstoji tudi proti volji, kadar leži v stvari sami.

Tako je pustil Zvon za seboj Kres in Slovana. A o konkurenci med listi samo tedaj ne more biti govora, kadar je smer povsem različna, recimo med Zvonom in Vrtcem ter — tja do prehoda v naše stoletje — med Zvonom in Domom in Svetom, ki je (l. 1888.) bil ustanovljen takoj za umrlim „Slovanom“. Prav čutna bi lahko postala konkurenca med Zvonom in današnjim „Slovanom“ (od leta 1902./3.), ko bi Slovan že zaradi slik ne računal na najširše sloje in bi baš zato ne bil prisiljen, omejevatı tekst in postati to, kar se navadno inojezični ilustrovani listi: rodbinski list. Ta tendenca, ki se izluščuje stalno in očitno, je koristna za oba lista. — Prva leta se je računalo tudi pri Lj. Zvonu na to, da bi postal tak list, a ni šlo prav; bil je tistim, ki se takih listov oklepajo najbolj, „previsok“; zato je mogel Dom in Svet v svojih krogih neomejeno prodirati, brez posledic za Zvon, ker so bili ti krogi vsi drugi kakor Zvonovi. Primernega lista pa ni bilo baš za tiste, ki jim je Zvon previsok, a Dom in Svet v prejšnjih časih prenizek ali preenostranski; tem je Slovan dobro došel in je Zvonu olajšal pot, kajti zdaj lahko še bolj skuša ustrezati vzoru: biti list za tisto inteligenco, ki gleda le na stvar in snov. In edino v tej smeri mu je, kolikor morem presoditi po skrbnem premostrivanju razvoja tekom dolgih 25 let, zasigurana trdna bodočnost.

Tako bi med listi moralo zdaj pravzaprav vse iti gladkim potem, in ako bi kje dva trčila skupaj, bi sodili, da sta zadela drug ob drugega, kakor če bi se slučajno srečala na oglu. A žal, da se dnevna praksa ne zлага vedno s teorijo in z objektivnim pričakovanjem; kajti to, kar je pisal izvedenec v takih stvareh, Podgornik, leta 1885. v Kresu (str. 411.), veljalo je v slovenskem slovstvu tudi po letu 1885. in velja, če verjamemo čivkanju vrabcev, še leta 1905., namreč: „Slovenci ponajveč občutimo tupatam nestrpilivost kake literarne koterije, katere bolj zavirajo nego pospešujejo pravo gospodarstvo v naši literaturi. Negalantnega vedenja izvira odtod že toliko, da bi bil za to primeren odgovor v posebnem poglavju.“

Po tem pregledu se pomudimo pri najvažnejših postajah v razvoju Lj. Zvona.¹⁾ Sledili mu bomo, kako je zastopal svoj program na zuna j, a zrl bomo tudi v njegovo notranjost, da vidimo, kako je zbiral čete za borbo, kako jih je oboroževal in pošiljal v boj.

VII.

Prvih dvajset letnikov, od leta 1881. do 1900., je naslovljenih: „Zvon. Leposloven in znanstven list“, a letnik 1901. je dobil prilastek, ki ga ima še zdaj: „Mesečnik za književnost in prosveto“. — Ta prelevitev nas opozarja na boj, ki ga je bojeval Zvon s samim seboj, boj, ki pa ni bil morda leta 1901. že ali pa šele odločen. Izzval si je boj Zvon sam že s prvim letnikom, posvetivši ga, kakor rekoč, leposlovju in znanstvu. Že tedaj so ga malo pehali od leposlovja v znanstvo in naopak; nasprotstvo se je pozneje poostrovalo, posebno kadar so leposlovci splavali v kako novo strujo in smatrali sebe kot edine zastopnike slovstva; sploh: mladina in „mladi“ so pričakovali le leposlovja, mo že pa so iskali znanstva — in Zvon je skušal obojim ugoditi. — Za tretjo svojo nalogo je smatral Zvon zbiranje vseh tistih vesti, ki jih zdaj združuje „Listek“; ker ta pripada leposlovju in znanstvu, zato Zvonov naslov nanj nič ne opozarja; tudi programatska oznanila se ga le redkokdaj dotikajo, dasi je često baš v listku plapolala Zvonova zastava.

Te tri točke programa so že na platnicah prve številke prvega letnika poudarjene: „Ljublj. Zvon bode gojil v prvi vrsti leposlovje v najširšem pomenu te besede (romane, povesti, novele, pesmi, potopise itd.), priobčeval bode sestavke in spise znanstvenega obsega iz različnih oddelkov človeškega znanja, zbiral bode narodno blago, skrbel bode za obširen pregled sodobnega slovenskega slovstva in imenitnejših proizvodov drugih slovanskih literatur ter naposled poročal bode o napredovanju in delovanju domačih in občeslovanskih literarnih društev in umetnostnih zavodov.“

Iz teh besed, ki bi se prav lahko dale zapisati leta 1905. kot Zvonov program, se da slutiti bodoča tekma med leposlovjem in znanstvom; veljava „Listka“ pa je ostala vedno nedotaknjena, njegov napredek neoviran in vsakomur dobro došel.

¹⁾ Ker se te razprave v Zvonu zaradi obilega drugega gradiva ni moglo toliko natiskovati, kakor smo prvotno pričakovali, smo to in nastopno poglavje skrčili, pustivši jima vodilne vezi; nekatera podrobna razpravljanja pridejo pod posebnimi zaglavji morda pozneje na svetlo.

Omenjena tekma se pojavi že v obširnem komentarju, ki je izšel k Zvonovemu programu še pred prvo Zvonovo številko (v Slov. Narodu 25. decembra 1880. l.): „Ljublj. Zvon bode v prvi vrsti leposloven časopis, a poleg tega bode tudi znanstven list.“ Očitno oficijozno se tu tudi zastopa resnično mnenje, da je „leposlovje pri vsakem narodu ravno tako važen ali pa še važnejši oddelek narodne literature, kakor so znanstvene knjige.“ Ozirati so se začeli v tistem času tudi na dokaj važne faktorje v našem življenju, ki pa dotlej niso bili prišli posebno v poštev, češ, „kakor naša mladina, tako tudi naše ženstvo, naš obrtniški in trgovski stan v slovenski beletristiki ne išče samo prijetne zabave, nego uči se iz nje svoj jezik ljubiti, govoriti in pisati.“ — Pa tudi znanstvu se podeljuje primerna cena, dasi se mu določi drugo mesto v listu: „Znanstvena literatura naša leži še v povojih, iz katerih toliko časa ne bo mogla vstati, dokler nam ne dajo vsaj popolnoma slovenskih srednjih šol. S slovenskimi šolami prišle bodo tudi znanstveno pisane šolske knjige, a ne naopak! To nas pa ne sme zavirati, uže zdaj delati pot bodočemu našemu znanstvenemu slovstvu.“

V tem zmislu se je razkladal Zvonov program skozi vse četrto stoletje v različnih varijantah; takozvano „znanstvo“ se je pač potiskovalo namenoma bolj v stranski kot, a se je v kaki drugi obliki (v Bežkovi in Aškerčevi dobi pod firmo „feljtona“) zopet vračalo izza ogla. Na platnicah šeste številke I. letnika se še pravi celo, da bo Zvon, „točno izvršujoč svoj program, čitateljem podajal (na prvem mestu!) ukovitega in zabavnega berila; takisto se piše konec istega leta v „Vabilu na naročbo“ v 11. in 12. številki. A že v drugi polovici tega Vabila se razmerje namah zasuče; obljubuje se, da hoče uredništvo skrbeti, „da bode odslej leposlovju odmerjenega nekoliko več prostora in da bode po novem letu (1882) vsaka številka prinašala po tri povesti“. — Zanimivo je, da se po preteku toliko let vprav v Vabilu za leto 1904. tudi javlja: „Precej v prvi številki prihodnjega leta začnemo priobčevati tri daljše povesti.“

V Vabilu koncem leta 1881. je uredništvo zgrnilo v kratko in pozneje večkrat poinačeno formulo namen in pomen Zvona: „Združimo se in osnujmo v Ljubljani, v pravem središču lepe naše domovine, vsega slovenskega razumništva dostojen leposloven in znanstven list.“ —

Leta 1882., ko je imel Zvon že 79 sotrudnikov, je mogel urednik v Vabilu za novo leto reči samosvestno: „Dozdanja nepri-

čakovana podpora in udeležba, bodisi naročnikov bodisi pisateljev, bistra je uredništvu priča, da je ta srednja pot, ki beletristiko prijetno družijo z obče zanimljivimi ukovitimi spisi, najprimernejši zdanjemu stanju naše literature in zdanjim potrebam naroda slovenskega.

Ta samozavest je tem pomembnejša, ker se je bil moral Zvon to leto posredno in neposredno prvokrat postaviti na branik za pravo, netendenciozno lepoto in umetnost, osobito zaščitujoč blagega in nikogar žalečega Gregorčiča proti dr. Mahničju. Najboljši odgovor na Mahničjeve napade je dalo pač občinstvo, ki je skoraj mahoma pokupilo prvi zvezek Gregorčičevih „Poezij“. To je naglašal tudi Zvon, ki se pod Levčevim urejevanjem ni rad spuščal v direktno osebno polemiko. — Na platnicah 5. štev. je Gregorčič, podpisan še kot Zvonov „X“, javil, da je pravkar poslal med svet omenjene poezije, in je vabil „Slovence, ako si je pridobil med njimi kaj čitateljev in prijateljev“, na naročevanje. Že v 6. štev. (1. junija) piše uredništvo s posebnim zadoščenjem (stran 381.): „Gregorčičevih „Poezij“ prodalo se je do zdaj — tedaj v šestih tednih — že 1250 izvodov. To je najlepši uspeh, katerega je sploh kedaj doživela katera bodi knjiga slovenska ter ob enem najkrepkeji odgovor vsega našega razumništva „Slovenčevim“ protestantom!“ Na strani 312. se prične pod naslovom „Zlata knjiga“ navdušena ocena Gregorčičeve knjige. — Direktno obrambo pa si je oskrbel pesnik na svoj plemeniti način sam z blagoglasnimi pesmicami; že na str. 356.—357. stoji pesem „Mojemu grajalcu“, kjer more pesnik z mirno vestjo zatrjevati:

„Ponižen šopiček cvetic sem nabral
ter milemu narodu v dar ga podal...
to vem pa za trdno, da cvetke strupene
v to kitico nisem vpletel nobene!“

In na strani 444. beleži Zvon zanimivo vest: „Listi slovenski poročajo, da je prevzvišeni ljubljanski vladika, g. Janez Kriz. dr. Pogačar, slovenskemu pesniku g. vikarju S. Gregorčičju pisal pismo, v katerem mu lepo čestita zaradi njegovih krasnih „Poezij“. V pismu tudi izreka željo, da bi pesnika rad osebno poznal. Dozdaj so že vsi večji slovenski listi govorili o Gregorčičevih „Poezijah“ in vsi so — razen jednega — polni hvale! A kakor se nekaj krivoverci v slovenskem narodu niso mogli ukoreniniti, tako smo preverjeni, da tudi ti „protestantje“ v slovenskem pesništvu ostanejo brez občine in brez pastirja!“ — Na strani 420. in 494. pa je natisnjen Gregorčičev ciklus „V obrambo“, kjer pravi (str. 421.) pesnik:

„Ker sem uverjen, da sem nekriv,
do n a r o d a svoj prijavljam poziv“.

In narod je govoril, kakor smo slišali! — Le tuintam je pisal pesnik bridkeje, n. pr. na strani 498. v album obsojevalcev krasne pesmi „Dekletova molitev“.

Gregorčič je zmagal moralno in faktično; nekaj zadostila zanj je bilo tudi, da mu je nastopno leto (gl. Zvon 1883., 266.) bila podeljena umetniška častna ustanova. —

V Zvonu je dobil Gregorčič svoje pribežališče in Zvon je mogel biti ponosen na „svojega“ pesnika ter na njegovo in svojo zmago. Zvon je tudi nadalje krepko stopal po svojem potu, a Gregorčiča je huda gonja toliko prestrašila, da je leta 1884. za Zvon umolknil do svojih „Predsmrtnic“ (l. 1901.); kvečjemu s kako prigodnico se je prijavil (n. pr. l. 1896.). Tem bolj se je dvigal Gorazd, ki je postal zdaj poleg Funtka (s šifro —b— že leta 1882.) in kmalu Cimpermana Zvonov stalni poet. Gorazd-Aškerc pa se ni dal kar tako prestrašiti.

Nadaljnja posebnost letnika 1882. je, da se je povrnil Stritar. V rubriki „Slov. Glasnik“ se javlja na str. 122.: „Prof. Jos. Stritar pridružil se je kot solastnik izdajateljem Lj. Zvona, katerega bode odslej redno s svojimi spisi podpiral“; res je odslej — po Jurčičevi smrti — uvrščen med „izdajatelje in založnike“ (J. Kersnik, Fr. Levec, dr. Ivan Tavčar, Jos. Stritar). V lepi odi je na strani 104. opeval, kako se zopet vrača k poeziji: „Tvoj, tvoj sem zopet, sveta poezija“. Spogledamo pa se, čitajoč na strani 155. in 156. verze te-le vsebine:

„Po logih cvetočih, po gajih nekda
iskali smo mi mladi poezije,
po blatu, močvirju je iščejo zdaj,
iz luže, gnojnice najlepše jim sije . . .
Življenje vam kažem, kakor je res . . .
A prosimo tudi kaj lepega vmes,
vse ni hudobno, grdo in ostudno.“

Ti vrzi so prva straža pred hudo vojsko med realizmom (oziroma naturalizmom) ter idealizmom (oziramo romantizmom), vojska, v kateri pa je prav kri tekla šele dobrih dvanajst let pozneje. Leta 1882. bi — ob mirnem Kersnikovem realizmu — bojnega klica ne bili pričakovali; a Stritar je opazoval, kaj se godi v tem času pri drugih narodih, in je slutil, da se bo i pri Slovencih pojavil povsem nov nastop poezije, češ, vse, kar je resnično, naj se opeva

in opeva naj se na resničen, realen način. — Zvon se lahko ponaša, da se je že tako zgodaj moglo brati v njegovih predalih o temelju vse pesniške estetike. Stal je že zdaj na straži, zato ga pozneje napadi niso dobili nepripravljenega; v notranjščini se je vršil tudi pri Zvonu samem — in pri Stritarju — polagoma majhen preobrat.

Nastopno leto (1883.) je prinesel Zvon res že Celestinovo študijo o realizmu (v članku „Naše obzorje“); Celestin je opozarjal in zvrčal pisatelje na ruske realiste (prim. str. 326.); a ni priporočal realizma nepreudarno, češ (394), vse se lahko pretirava in tudi realizem ni izvzet; on n. pr. včasih obliko preveč zanemarja ali pa riše skoro slabe strani itd.

Naravnost kulturno delo pa je opravil Sivor (dr. Mencinger) s svojim „izvirnim romanom, poslovenjenim iz kanibalščine“: Cmokavzar in Ušperna (str. 444. idd.), ki z batom pobija surovost — ta je nekaterim veljala za realnost — značaje, širečo se po pripovednih spisih, in primojduševski slog. Ko sem to robato satiro zdaj zopet enkrat prebral, sem si mislil: ali ne velja v dvojni meri dandanašnji? Vsekakor je Zvon prav razumel svojo nalogo, da je povzdignil glas. — Nekateri te satire niso hoteli umeti; tako stoji na platnicah 2. številke 5. letnika (1885) v urednikovi listnici ta-le zbadljivi poziv: „G. doktorju Sivorju v K.: G. doktor, spišite vendar tolmač o svoji kanibalski povesti . . . Silno je potreben. Saj vidite, da niti g. dr. Junius (= Mahnič) . . . ne ve, kaj je satira, kaj parodija itd.“ V soglasju s tem dopisom so besede, ki jih piše Stritar v istem letniku (1885., stran 154.): „Brali smo predlanskim neko povest z naslovom ‚Cmokavzar in Ušperna‘. Naslov je že vreden ‚sto kron‘. To povest sem bral jaz s pravim veseljem. Taka satira je prava šiba, ki novo mašo poje . . . To klasično satiro imenuje učeni g. doktor Junij v svoji sveti jezi ‚nagnusno, trivijalno, kanibalsko povest‘. Od zdaj za naprej naj bi slovenski pisatelj, kateri kaj takega da med ljudi, da ne bode pomote in pohujšanja, vselej izrecno pristavil: to je ironija, satira itd.“

Tako je Zvon tudi leta 1883. pazno motril vse književne prikazni in konec leta (v 12. številki) je uredništvo moglo zatrjevati: „Program listu ostane neizpremenjen, kajti dozdanji triletni uspehi in občna priljubljenost našega lista kaže nam dovolj, da smo ž njim ubrali pravi pot“. — Uspeh tega leta je bil res lep; sotrudnikov je bilo že 106, med njimi na novo med drugimi L. Pintar, „prof. kandidat“, K. Štrekelj, Vrhovnik Ivan, Kostonjevec Jos. (to pot s pravim imenom).

Letnik 1884., ki je štel 120 sotrudnikov, je potekel brez večjih nemirov. Le na str. 249.—50. se obrača urednik v prilog Wiesthallerjevega spisa „Kdo je mojster in kdo je skaza?“ proti tistim, ki so grdili Prešerna, češ, da je „moralčna propalica“ itd. Kako pa se je širilo obzorje in kako so moderne potrebe tudi obsenčavale Zvon, kažejo spisi, kakor „Žensko vprašanje“, spisal Celestin (str. 89., 161.) in „Beseda o ženstvu“, spisala Franja Robidovčeva — bila je to prav poštena beseda! Potemtakem se nam ne zdi slučajno, da so med pesmimi tri Lujize Pesjakove.

V nastopnem, mnogo burnejšem letniku (1885) se je uredništvo večkrat oglašalo. Odgovorni urednik je kakor doslej Levec, a med izdajatelji ni več dr. Tavčarja, ker je tedaj urejeval „Slovana“; število sotrudnikov je naraslo na 133. — Signaturo vtiskuje letniku — rekel bi — Aškerčeva pesem (str. 1.) „Mi vstajamo! in vas je strah“.

V tem letniku je mnogo polemike, v kateri se razpravljajo fundamentalna vprašanja o poeziji in umetnosti sploh. Prvo in glavno besedo je imel Stritar v svojih imenitnih „Pogovorih“, v katerih se najprej peča z Mahničevimi „Dvanajstimi večeri“. Stritar je odgovarjal docela mirno in ne tako zasegljivo kakor njegov napadalec. Zanima nas tudi njega osvetljevanje lastne osebe, n. pr. njegovega idealizma in svetožalja (str. 157.); jemal je v varstvo i druge, n. pr. E. Leona (Tavčarja) ter Gregorčiča, pri katerem se po pravici čudom čudi (str. 158.), da je mogel Mahnič v tako plemeniti pesmi, kakor je „Človeka nikar“, najti — bogotajstvo! Vendar pravi o nasprotniku (str. 155.): „Nikakor nečem žaliti niti smešiti moža, kateri gotovo ne dela tako iz hudobnosti nego iz dobrega namena... Jaz čislam vsako prepričanje, bodi še tako čudno, da je le pošteno“.

Drugače pa se je lotil dr. Junijevih načel dr. Sivor (seveda dr. Mencinger) v svojem spisu, te vrste najboljšem, kar jih pozna naše slovstvo: „Vodnikov ‚Veršac‘, potlej pa še nekaj. Slavnostni govor magistra Sulfurija Udrihoviča pri Vodnikovi besedi dne 17. februarja 1885.“ Tu je Mencinger zgrabil Mahniča z njegovim lastnim orožjem: s prisiljeno interpretacijo; s kako duhovitostjo, s kakim neizbegljivim humorjem in bridko ostrino — to čitaj vsak ponovno sam! Nedosegljivo je, kako se dokazuje, da tiči v navedeni Vodnikovj pesmi „strupena kača nenravnosti in modernega panteizma“. Le eden zgled za način Mencingerjevega dokazovanja: znana kitica Vodnikove pesmi se glasi:

„Sklad na skladu se zdviguje
 golih vrhov kamen zid;
 večni mojster ukazuje;
 Prid', zidar, se lês učiti!“

K tej kitici pripominja Mencinger: „Zidar, ki bi zidaril po načinu Vršačeve zgradbe, moral bi od lakote umreti . . . Vendar se pesnik, ki je bil, kakor veste, duhovnik, ne obotavlja slovesno peti: ‚Večni mojster‘, to je Bog ukazuje zidarjem učiti se ob Vršacu nepraktičnega, bedastega zidanja. Naš pesnik tedaj Bogu odreka bistveno svojstvo neskončne modrosti. S tem odrekavanjem pa sploh taji osebnega Boga . . .“ Kot nameček se naposled še „dokaže“, da je bil Slomšek vdan — schopenhauerskemu pesimizmu, in se zaključuje: „In povejte mi, ali je cel korak od Slomškovega svetožalja in pesimizma do Gregorčičevega ‚Človeka nikar‘? Še pol koraka ga ni!“

Ni mi treba praviti, kako je zalegla in izčistila nazore taka satira. Vršile so se odslej le praske za posamezne slučaje; načela so bila utrjena. Pri tem je vobče še ostalo, ko je izšel „Rimski Katolik“, tja do leta 1891.

Stritar pa je v svojih „Pogovorih“ (str. 284. idd.) globoko zarezal tudi v literarno prepornost, ki je prihajala na dnevni red: v naturalizem. Zola je bil tedaj moderen in njegovi posnemalci so vstajali od naroda do naroda. Umestno je bilo, da je poprijel Stritar in vprav v Zvonu besedo. Razpravljal je prav mirno, dasi bi se dalo pričakovati, da njemu, proglašenemu idealistu, nova smer nikakor ne bo prijala. A on ji ve mnogo hvale in socijalnih problemov, ki jih je spravil posebno naturalizem na dan, se je oprijel sam z vnemo. Njegovim izvajanjem ne moremo slediti, le jedro posnamemo (str. 481.): „Posnemanja vredni so francoski naturalisti, ker nam slikajo življenje, ker nam kažejo človeka, kakršen je, ker jim je voditeljica priroda, a ne zastarela pravila. Hvale so vredni, ker se ne pečajo več samo z višjimi stanovi, nego nas vodijo tudi k siromaku . . . Prav delajo, da se povsod drže resnice, če je tudi neprijetna, trda, grozovita . . . Ali grajati moramo njih brutalnost, katera se ne straši najdebelejše besede; njih cinizem, kateremu ni nič vzvišeno, nič čisto, nič sveto; njih brezčutnost, katera nam razodeva . . . vse pregrehe in napake, vso gnusobo človeškega življenja . . .“

Če tako pregledamo letnik, radi priznamo uredništvu pravico, da ga je v „Vabilu“ (platnice štev. 12.) sklenilo s posebnim zado-

voljstvom. Važna je pa tudi izpoved, da Zvon ne skrbi niti za nežno mladino (za to je Vrtec) niti za preprosto ljudstvo (njemu služi „Družba sv. Mohorja“), niti strokovnjakom, ampak našemu srednjemu stanu.

Letnik 1885. ima zadnjikrat rubriko „Slovenski glasnik“; z letom 1886. se začneja „Listek“, ki je postajal boljši od leta do leta; že to leto mu je uredništvo razširilo program, češ, da se bo v njem „točno poročalo o delovanju književnih in kulturnih zavodov naših.“

Leta 1886. se šteje 151 sotrudnikov; med njimi je Podlimbarski. — V tem letniku se v Listku (str. 127.) oglasi urednik izjemoma enkrat pro domo z dokaj ostrim sestavkom proti „Zgod. Danici“, ki je bila Zvonu očitala, da pita ljubo mladino „s kužljivimi prismo-darijami“. (Prim. str. 55.) — Neprijetno je mnoge tudi dirnil tesno-srčni sklep odbora „Slov. Matice“ (iz marca 1886), da Matica ne kupi Stritarjevih zbranih del zaradi „čudnega duha“, ki veje po njih. Uredništvo je seveda ožigosalo tako omejenost, a se je gotovo z nami vred pridružilo sodbi nekega dopisnika, ki pravi, da je bolje tako; kajti Matica bi bila izdala Stritarjeve spise obrezane in okleščene (prim. str. 253., 312., 379.). To moramo vedeti, potem se nas prav prime Stritarjeva budnica „Rojakom“ (385).

Važen dogodek je bila tudi ugasnitev Kresa, ki je bil svoj 6. letnik (1886) posvetil le znanstvu. Ta njegov načrt je bil Zvon (253) pozdravil z veseljem; a na str. 766. se javlja: „Kres se ustavi. Jako obžalujemo, da razumništvo slovensko izgublja s Kresom edino znanstveno glasilo, in ljubše bi nam bilo, da je izginilo s slovenskega obzorja nekoliko manjših političnih listov. Kresovo smrt je največ zakrivila malomarnost naša . . . Le veliko listov, pa slabih, to je naše geslo.“

Ker Kresa ni bilo več, bi morda kdo pričakoval, da bo Zvon odslej posvetil več prostora ukovitim spisom; a to se — v korist lista — ni zgodilo; le slavistika je imela vedno prednost in Štrek-ljeve ter kmalu Murkove in potem Oblakove razprave so bile vedno dobro došle. Na platnicah 6. številke se celo zagotavlja, da bo list v prvi vrsti skrbel za leposlovno berilo, in o znanstvu se tam ni pripomnila niti besedica (Kres je tedaj še izhajal!); koncem leta pa se glasi (na platnicah 12. štev.) „Vabilo“ v vseh važnejših točkah doslovno kakor preteklo leto. Nova je le točna obljuba, da bo Zvon zbiral „narodno blago“.

Pri tej priliki še omenimo enkrat za vselej, da je uredništvo v „Listnici“, kadar je nanek potreba, kritikovalo, vabilo in odganjalo „mlade talente“; za zgled navedimo, kar pravi urednik na platnicah 12. štev. tega letnika nekemu poetu: „Slavčkov, škrjančkov, lastavic in drugih drobnih ptic je že toliko v slovenskem pesništvu, da Vaši „lačni vrabci, ne najdejo nobenega usmiljenega srca“.

Leta 1887. je dobil Zvon nove črke in kot izdajatelj in odgovorni urednik je naveden le Fr. Levec; da je urednik o programu govoril (56.) izjemno v tekstu, smo že omenili; dostavimo le še, da se „Vabilo“ v 12. številki glasi kakor preteklo leto; na platnicah 7. štev. se obljubuje tudi poročilo „o važnejših pojavih slovenskega javnega življenja“ in v polemični notici (str. 448.) mora uredništvo zopet enkrat poboti, da Zvon načelno ni list za otroke. — List je napredoval tudi to leto; naštetih je 172 sotrudnikov, med njimi sta V. Oblak in Aleksij Ušeničnik. — Aškerčeve pesmi postajajo vedno ostrejše; za beletristiko skrbe zlasti Kersnik (v vseh dosedanjih letnikih), Kostanjevec, Podlimbarski. Umrla pa sta Levstik (prih. leto je objavil Stritar svoje zanimive spomine nanj) in Erjavec.

Leta 1888. je objavljen na platnicah 4., 5. in 6. štev. poziv za prispevke za nagrobni spomenik Levstiku in Raiču. Vabilo na naročbo je isto kakor prejšnje leto in število sotrudnikov se je povečalo: 187. Ker je bil s prejšnjim letom „Slovan“ prenehal, je stopil dr. Tavčar zopet Zvonu ob stran; v povestniškem delu še vedno prvači Kersnik, med liriki se oglašajo poleg starejših posebno Gestrin. — Na strani 507. je na kratko oznanjen in označen I. letnik „Rimskega Katolika“ („breznarodni prorok“); mnogo ostreje je pisano (57—61) proti Mahničevim „Dvanajstim večerom“, podlistkom, ki so bili zdaj posebe izdani.

Zdrava estetiška načela je Zvon tudi zastopal (str. 380.), ko se je ostro obračal proti spisom po sladkem in osladnem Marlitinemu žanru („Beatin dnevnik“!). — O naturalizmu, ki se je med Slovenci že razširjal, pa piše zdaj Svetič (395, 402); pisatelj začnjenja z Zolo, graja in hvali marsikaj, a trdi (str. 406): „naj je ves naturalizem zmota, vendar se Zola ne sme šteti med pornografe“. Izmed podrobnosti graja po pravici, da naturalisti pišejo s pedantno natančnostjo o nevednih malenkostih, a mahoma postanejo varčni, kadar bi jim bilo treba razlagati dušne pojave; kdor si nadalje jemlje samo istinitost za predmet, bode kmalu enoličen ter se naposled izpiše; tudi (411) konstatuje: „človek je že tako ustvarjen, da ga bolj osrečuje prijetna in lepa laž nego vzore podirajoča

resnica. Tega človeškega svojstva tudi naturalizem ne bode mogle predrugačiti.“ — Da! Nekaj časa ugaja naturalizem, a potem se človek rad napoti nazaj v „romantično deželo“.

Pri IX. letniku (1889) je imenik sotrudnikov narastel do 205; med njimi je n. pr. Opeka; tudi Funtek, ki je bil zadnja leta sodeloval pri Slovanu, se zopet pridno oglašča (imenitne „Luči“!); trajno kakor doslej se držita Zvona Gorazd in Cimperman. Gorazd je na strani 65. objavil tisti poetični biser humorja in realiste: „List iz kronike Zajčke“.

To leto je imel urednik tudi osebno in javno opraviti z nasprotniki, dočim so se doslej dotikali le bolj njegovega lista in sotrudnikov: dne 23. marca 1889 ga je spravil (posebno zaradi Trdinovih bajk) koroški poslanec Dumreicher pred državni zbor. Urednik je mogel na to (str. 316.) po vsej pravici reči: „Bralci naši se ne morejo pritoževati, da bi urednik Lj. Zvona večkrat govoril o svoji osebi ali zagovarjal se zoper razne napade, ki z domačih in tujih logov lete nanj in na njegov list“; a to pot ni mogel čisto molčati. — Takisto se je to leto Zvon prvič malo pritoževal o zunanjem uspehu, pišoč na platnicah 1. številke: „Ako pregledujemo imenik naših naročnikov, pogrešamo med njimi še premnogo občeznanih odličnih rodoljubov. Sploh se moramo potožiti, da slovenska inteligencija ne podpira po svojih močeh slovenskih pisateljev!“ — Navidezno v nasprotju, ali v jedru soglasne so s to pritožbo te-le besede, ki so pridejane v 12. štef. „Vabilu“, sicer se glasečemu tako kakor prejšnja leta: „Zvon... si je pridobil mnogo tako stalnih prijateljev v razumništvu slovenskem, da jih niso omajali niti pretkani sleparski napadi na urednika, niti zelotsko pretirana graja njegove tendencije in njegovih sotrudnikov.“

Svoje desetletnice (l. 1890.) se je spomnil Zvon šele v 12. štef. (platnice), kjer piše svojim „sotrudnikom, naročnikom in prijateljem“ med drugim: „V prvi desetletni dobi se je Zvonu posrečilo, okoli sebe zbrati kolo spretnih sotrudnikov in močan stržen stalnih naročnikov. Prvi so odičili list z raznovrstnimi proizvodi svojega uma, kateri v književnosti naši ohranijo trajno vrednost; drugi so mu dajali dejansko podporo, da navzlic mnogim nasprotnikom svojim... ni opešal... Tudi v novem letu ostane Zvonu pravec isti, kakor ga je vodil doslej; ker smo te misli, da Lj. Zvon bodi, kakršen je, ali pa ga ne bodi“.

Tudi to leto je moral urednik s svojo osebo braniti načelo resnice; napadli so ga, ker je objavil posnetek dr. Majaronovega

govora v spomin Trstenjaku, kjer je bilo povedano, da Trstenjak ni bil suženj svojega poklica itd. (gl. str. 319.). Vsa zadeva bi se nam zdela premalenkostna, ko bi ne bila priča o posebnem sistemu pri napadanju

Pesništvo stoji pod vtiskom epohalnih Aškerčevih „Balad in romanov“, ki so to leto izšle in ki jih je Zvon obširno ocenil. To leto je Aškerc tudi odložil svoj že docela udomačeni psevdonim; a našel je tudi strogega sodnika v Rim. Kat. II. 239, 364 (gl. Zvon str. 368. idd.), ki bi bil pesniku vse drugo „spregledal, vse prej odpustil“ (gl. Zvon 437), a da je v svojo zbirko¹⁾ spet sprejel „Celjsko romanco“ in „List iz kronike Zajčke“, „to ostane neizbrisljiv madež na imenu pesnika“. — Seveda se je z lahkoto dokazalo, da sta oba opevana dogodka stroga zgodovinska resnica in ne zlobna izmišljotina. Glede Zajčkega samostana se je dal speljati celo previdni dr. Lampe, ki je najprej pisal v „Domu in Svetu“ tedanjega letnika (str. 156.), da spada dogodek med *cronique scandaleuse*, a je pozneje, ko so bili v Zvonu (439—444) citirani zgodovinski viri, na strani 222. svojega lista preklical v tem oziru svojo sodbo o pesmi in obenem odkrito povedal, da se nekemu njegovemu prijatelju pesem „ni zdela žalivna, ampak le osoljena s humorjem“. (Gl. Zvon 511—512.) — Na tem zgledu se vidi, da bi se dalo i tedaj i sedaj ob nasprotnih mnenjih medsebojno „izhajati“, ko bi vsi imeli za to le voljo.

Deseti letnik je štel 211 sotrudnikov, med pesniki je poleg dosedanjih A. Medved.

(Konec prihodnjič.)

¹⁾ R. K. I. 337 je Aškercu, preden je že zbral svoje balade in romance, svetoval: „naj se vendar usmili slovenskega naroda, ter mu naj nikar ne pade v glavo, kdaj svoje cunje iz Zvonovih letnikov pobrati ter jih v lični zbirki povite slovenskemu občinstvu ponujati.“

Jaz ljubim modre oči . . .

Jaz ljubim modre oči
in sentimentalni obraz —
Ah, vroče ljubim jaz
tebe, Valerija . . .

Do konca svojih dni,
do groba hladnega —
do temne večnosti
človeka zavrženega . . .

Griša.

Povest o dolgem nosu.

Spisal Ivan Cankar.

ilo je v nedeljo; zelo pusto, deževno in zaspano jesensko jutro. Gazil sem blato po dolgočasni Dolenjski cesti, srečaval sem kmete, ki so prihajali v Ljubljano k maši, stare ženske, pisano oblečena dekleta; drugače pa je bila cesta tiha, izumrla, tako žalostna, kakor da bi se bila razlila moja duša po vsej pokrajini. Tam doli je dremal dolenjski kolodvor, osamljen in čemeran kakor samotna vaška štacija Bog vedi kje tam v istrski pustinji. Ob drugi strani ceste je bila gostilnica; šel sem po kamenitih stopnicah ter sem stopil v prazno izbo.

Sedel sem k oknu, da se mi je odpiral razgled doli na blato in luže, na vegaste kmečke vozove, na oškropljena, nerodno privzdignjena ženska krila in na železniški vlak, ki je prisopihal včas, zaspano stokajoč, in je bežal dalje pred tem zoprnim, tihim jesenskim dežjem in iz te pokrajine, neizmerno obupne kakor večnost sama.

Prišla je ženska in mi je prinesla vina. Kmalu pa so se odprle duri in vstopil je gost, ki se je ozrl po izbi s plašnim, čemernim pogledom, ter je sedel v kot k drugemu oknu. Oblečen je bil v dolgo suknjo, ki mu je segala skoro do peta, okrogel, staromodni klobuk je imel na glavi in ga ni snel, ko je vstopil, temveč pomaknil ga je še niže na obrvi; okoli vrata je imel prevezano kričeče pisano, malomarno zavozlano ovratnico, kakor jih nosijo umetniki v velikomestnih asilih za ljudi, ki nimajo krova. Izpod klobuka je gledal nos, kakršnega nisem videl še nikoli; čudno dolg je bil, malo rdeč, mehak, tako da bi se pač zazibal, če bi človek sunkoma okrenil glavo. Kmalu ko je vstopil, je vzel iz suknje robec ter ga je tiščal k nosu skoro neprestano; ozrl se je včas postrani name z nezadovoljnim, skoro očitajočim pogledom. Pil je molče kakor jaz; ob oknu je škropilo in potrkavalo enakomerno, priškripal je včas mimo kmečki voz in ob okno je udarilo par debelih blatnih kapelj. Pokrajina je bila zmerom bolj pusta, nebo se je nižalo, vse je bilo sivo, brezbarvno; jutro samomorilcev in slovenskih umetnikov . . .

Takrat pa je sijalo solnce, takrat, ko je stopal mlad fant z veselimi koraki proti Latermanovemu drevoredu. Mlad in dolg fant je bil, nemarno oblečen; roke in noge so se opletale neokretno, kakor da bi ne sodile k životu, ali najbolj neokreten je bil njegov nos. Dolg je bil in mehak in se je nalahko zazibal, če se je glava sunkoma okrenila.

Ni je na svetu večje lepote, nego če sije večerno solnce na kostanje Latermanovega drevoreda in suje cekine na belo pot. Posebno velika je ta lepota, kadar se je človek od daleč spominja, in pa tedaj, kadar je mlad in zaljubljen in se sveti bel slamnik od one skrite klopi na desni strani. Veliko lepih stvari se je že dogodilo tam... ali se spominjaš, ti, ki je bil takrat tvoj obraz tako mlad in rdeč in ki so bile tvoje oči tako prešerne in žareče kakor najlepša Zupančičeva pesem? Ali se spominjaš, ti, in ali so tvoje oči še zmerom tako prešerne in žareče? Jaz, glej, sem še zmerom tako sentimentalen in lepe ženske ustnice so mi še zmerom bolj v mislih nego vsa slovenska literatura s kritiki in zgodovinarji vred...

Tudi tisti fant se ni brigal nič za literaturo, zato ker je bil lep večer in je sulo solnce rumene cekine na belo pot. In nalahko so pošumevali kostanji, pogovarjali so se o Bog vedi čem, smejali so se lepim zaljubljenim besedam, ki so jih poslušali večer za večerom... In fant je mislil vesele misli, gledal je tja na desno stran proti skriti klopi in srce mu je utripalo, zakaj od skrite klopi se je svetil bel slamnik.

Tam je bila Angela, o sladko ime!... Nekoč v nemirni, sladkožalostni noči se mu je bila zasnivala v srcu želja, kakor da bi bila prišla iz neznanega, čudolepega in prostranega sveta, in v tistem trenutku se je spomnil Angele in izpreletelo ga je po vsem telesu. Angela je bila najlepše dekle na svetu. Imela je rjave, hudomušne, nekoliko poševne oči, zarezane skoro po japonsko. Obraz je bil širok in vesel, ali bradica je bila majhna in ozka; lasje so bili počesani na senca skoro do oči in so zakrivali vsa ušesa, tako da jih nikoli ni videl... Tedaj se je zgodilo, da je začel pisati pisma in delati verze. Pisma je pisal na zlato obrobjen papir in je risal z umetelno roko prelepe okraske okoli nadpisa. Verze je delal tako gladke in prijetno frizirane, da se je čudil, kako lahka je umetnost poetov. In srce mu je bilo lahko, kakor škrlanec nad poljem.

Lahko mu je bilo srce in zmerom težje. Prišla je mimo in komaj se je predrznil, da bi se ozrl nanjo; videl je, da se je nasmehnila, ali lica so mu vzplamtela, stal je okamenel in je gledal

za njo. Pisal je lepa pisma, ali ležala so na polici pod šolskimi knjigami; delal je prijetne verze, ali tudi verzi so ležali tam... Nekoč pa je šel in je oddal pismo; mraz mu je bilo in bolan je bil ves; domov bi bil šel in bi legel in ugriznil v blazino, da, ugriznil v njeno rdeče lice... Še lepša so bila pisma, odkar je vedel, da gledajo nanja njene oči, da se jih dotikajo njeni beli prsti; in okrašena so bila na tako umeten način, da je težko popisati...

Narahlo pošumevajo kostanji, smejó se pritajeno; ugledali so ga bili, tudi njegov nos so bili ugledali in njegove mlade misli.

„Kaj poreče, ko me ugleda? Kdo, je pač mislila, da je pisal tista lepa pisma?... Nasmehnili se je, kadar sem jo srečal in pozna me.“

Kostanji pa so se pritajeno smejali in stresali so se narahlo celo rumeni cekini na beli poti.

Tam se je svetil bel slamnik, srce mu je utripalo, stopal je neodločno in noge so se mu tresle. Prišel je in se je poklonil in jo pozdravil.

V tistem trenutku pa se je zasvetil njen obraz, pomežiknile so oči in iz pritajenega, težko zadržanega nasmeha se je rodil glasen, prešeren, neizmerno vesel smeh. Ozrla se je nanj še enkrat in smeh je bil glasnejši in prešernejši, vztrepetavalo je vse telo, glava se je nagnila nazaj in beli slamnik se je pomaknil v stran. Nato je vstala in je odšla po beli poti doli z urnimi koraki, a nežno telo se je še zmerom stresalo od veselega, prešernega smeha...

Stal je in mraz mu je bilo.

Glej, draga — ti, ki so bile tvoje oči tako prešerne in žareče — jaz ne znam več pisati ljubezenskih zgodb, odkar ne vidim več tvojih oči. Kako sentimentalno in genljivo bi zdajle lahko pisal — ali se še spominjaš mojih pisem, tako polnih poezije, da še zdaj, po tolikem času, vsa diše po rožah in vijolicah? Minilo je in kjer je bilo nekdanj toliko lepote, je danes sama žalost in vsakdanjost. Komaj se napravim, da bi pisal o ljubezni... da, komaj se dotaknem rože, pa že uvene...

Tedaj, ko se je bila prešerno zasmejala, je opazil strahoma, kako dolg in neokreten mu je nos. Ugledal ga je hkratu od obeh strani, prijel ga je z roko ter ga je stresel nalahko.

Obenem pa je zapazil še mnogo drugega. Prišlo mu je na misel, kako smešna so bila tista ljubezenska pisma z okraski okoli nadpisa in z zlatim robom, kako neskončno neumni in ničvredni so bili tisti gladki, prijetno frizirani verzi in kako je bil ves on sam preglobokega zaničevanja vreden. Tudi svojo obleko je ob tistem

trenotku prvikrat ugledal, preozke in prekratke hlače, ki so se spodaj smešno opletale okoli gležnjev, pomečkani klobuk, staromodno in zamazano kravato — zbogom mladost, zbogom življenje!

Zavil je v tiho stransko alejo, kjer ni bilo nič rumenih cekinov na poti. Iz globokih večernih senc so se vzdigali kostanji v globoke večerne sence, šumeli so in se niso več smejali.

Blodil je do noči in nato se je vračal v mesto. Tam so bile ulice svetle, ljudje so se izprehajali in so bili veseli. Tudi ljudi je ugledal to noč prvikrat, živel je prej med njimi kakor med hišami; hodil je mimo, ali ni se zmenil zanje. In zdelo se mu je, da so se tudi ljudje nenadoma začeli zanimati zanj; čutil je na nosu vse polno ostrih, hudobnih in zbadljivih pogledov; bilo mu je celo, kakor da se je včasi roka iztegnila proti njemu, kakor da so postajali ter se ozirali za njim . . . Kanalje, brigajte se za svoje nosove!

Ej, zakaj bi se ne smejali? Domislil se je, da so se smejali že prej, da so se mu rogali na očitni cesti; to je bilo, kakor je pač moralo biti; tako malo ga je žalil ta veseli zasmeh, kakor ga niso nič žalostile prekratke in preozke hlače, ki so se opletale okoli gležnjev . . . Ali ona bi se ne bila smela zasmejati.

Spomnil se je je, lica so mu vzplamtela in pospešil je korake. Glavo je sklanjal globoko, najrajši bi si bil zakril z robcem neokretni nos. In iz tiste žalosti, ki je je bilo takrat njegovo srce polno, se je porajal neznosen čut. Zdelo se mu je, da mu nos raste, raste neprestano; napolnil je že vse njegove misli, duša je bila samo še prilepek nosu, tudi tisto neznatno, neumno telo je bilo na svetu samo zategadelj, da je izrastel iz njega silen nos. Izrastel je in je rasel, sam svoje življenje je živel, iz same hudobije se je širil, iztegal v neskončnost, ker je vedel, da se mu ne more nič zgoditi. Tako se je zibal, pocincaval je prešerno in on je bil zaklet, obsojen, da živi v njegovi družbi vse to dolgo, žalostno življenje.

Ko je šel za vodo, kjer je bilo tiho in samotno, je postal in je iztegnil jezik, da bi videl, če doseže do nosu. Dosegel je.

*

Vso dušo mu je napolnil nos, tisto dušo, ki je bila prej vesel dom čudnih sanj in še bolj čudnega upanja. Spominjal se je tistih sanj in rad bi jih včasi priklical nazaj; toda nos je bil med njimi in med otožnim življenjem, ki ga je bil nastopil tisti večer.

Srečal jo je kmalu; zamišljen in osoren je šel po Poljanskem nasipu, po tisti ozki in samotni ulici, kjer se je dogodilo že toliko

lepega. In ko je šel, je prišla mimo z drobnimi koraki in njene rjave japonske oči so se ozrle nanj, ne zabavljivo, temveč sočutno in blago. Ali on ni videl sočutja, samo tiste skriti nasmeh je videl, ki je kakor hipna senca vztrepetal na ozki bradici ter precej ugasnil. Umaknil se je urno, potisnil si je klobuk na čelo, čisto nehotе se je prijel za nos ter je pobegnil.

Grenkoba se je bila razlila v njegovo ljubezen ter jo je vso oskrunila. Tudi ime Angela se mu ni zdelo več tako sladko. Kakšen je pač razloček med njim in med drugimi imeni, n. pr. Francko? Če sliši človek ime Francka, si misli takoj prijazen, okrogel obrazek in vesele oči, ki gledajo kakor dvoje golobic iz golobjaka. Njene oči pa so poševne in skoro čisto japonske; pravijo, da je to interesantno, ali resnica je samo, da je grbec bolj interesanten nego naravno ustvarjen človek. Bog tudi vedi, zakaj si zakriva ušesa! Poznal je lepo žensko, ki je nosila nanosnik, in so mislili, da je emancipiranka; naposled pa je izvedel, da ima eno oko stekleno... Da bi nos vsaj ne bil sredi obraza, ko ga človek takoj ugleda in ga ni mogoče vsaj za silo prikriti! . . .

Nezaupen je bil in sovražen; samo tedaj je bil zadovoljen, kadar je ugledal na človeku kakršnokoli napako. Veselili so ga šepavci in grbci in ni se jih mogel nagledati; oziral se je za njimi in se je smehljaj. Za silo se je zadovoljeval tudi z manjšimi hibami, ki jih je ugledal vselej že od daleč. Posebno so ga zanimalе bradavice na obrazu ali celo na nosu; tudi mozolov ni zametaval. Nekoč je srečal človeka, ki je bil na videz popolnoma po božje ustvarjen. Toda glej, leva roka se mu je zdela sumljiva, preveč je bila mirna in rokav je bil preohlapen. Stopil je bliže, pogledal je natanko in se je silo razjezil. Človek nima roke, ali rokav pa ima in nagubal, Bog vedi, napihnil ga je bil celo tako umetno, da bi premotil najboljše oči. Tako hodi po cesti in vara poštene ljudi in se laže, na tihem pa se smeje... Stopil je že, da bi ga ustavil ter mu povedal v obraz nekaj razžaljivega, toda zamahnil je z roko, ozrl se je še enkrat zaničljivo za njim ter je šel dalje po svoji poti...

Risal je še zmerom, ali nič okraskov več. Sama je plesala roka po papirju in je stvarila čudne spake. Narisal je človeka, ki je imel dvoje grb, kar se vidi zelo redkokrat. Tudi človeka je narisal, ki je imel zelo dolg nos, na koncu preklan na dvoje. In še druge stvari, ki se jih ne da povedati. Čudno je bilo le to, da so bile tiste spake podobne resničnim ljudem, ki jih je bil srečal na cesti. Najmanjšo, najnedolžnejšo hibico je pretiral tako grdo in

brezčutno, kakor more delati kaj takega le človek, ki mu je duša že vsa oskrunjena. Pri miru ni pustil niti plešcev, niti spoštljivih, sključenih in betežnih starcev, lepo rejenih davkoplačevalcev, narodnih dam, ki imajo blaga in požrtvovalna srca, da, celo nekega dostojanstvenika, ki ga je srečal nekoč na Mestnem trgu, je preustvaril v svoji bolni domišljiji na tako hudoben način, da je izginila mahoma vsa spoštljivost in bi človek mislil, da stoji pred njim navaden žganjar . . .

In še bolj nego roka so se mu urile oči v škodoželjnem početju. Videle so skozi suknjo, skozi telovnik. Niso mu bile zadosti več telesne hibe, hodil je celo že za duševnimi, zalezoval jih prekanjeno ter jih vlačil na dan. Zanimarjal je šolo ter je pohajkoval po cestah. In ceste so mu bile muzeji. Srečal je tam človeka, ki bi si vsakdo mislil, da je iz dobre hiše in koristen ud človeške družbe. Ali šel je za njim, ogledaval ga je od vseh strani, prehitel ga je, zato da se je potem spet vrnil ter ga pogledal srepo naravnost v obraz, v oči; odpel mu je suknjo, odpel telovnik, privzdignil mu je klobuk. In kakor ga je polagoma slačil, se je smehljaj zmerom bolj zadovoljno. Prej gosposka, dostojna suknja je visela zdaj na človeku kakor prozorni havelok vagabunda; prej čista bela polt, je bila zdaj vsa oskrunjena, umazana od smešnega poželenja in neumnogrskih misli; izpustil ga je šele, kadar je stal pred njim polnag, osramočen in trepetajoč gobavec . . .

Tako torej se je zgodilo ž njim.

*

Vsa zloba njegova pa je izvirala iz globoke žalosti, prešernost njegova iz sramu, predrznosti iz bojazljivosti. Tisti večer, ko se je zasmejala ter odhitela z drobnimi koraki po beli aleji doli, se je završila njegova mladost in dopolnila se je usoda njegovega življenja. Mahoma so minile sanje, je minilo upanje; izkušen starec je bil, brez želja in brez prihodnosti.

Velikokrat še jo je videl od daleč, stopil je za drevo ter je gledal za njo, dokler ni ugasnil v gneči beli slamnik. Brez misli je stal in nič bolečine ni bilo v srcu, tako kakor se spominja človek nečesa lepega, kar se je bilo dogodilo Bog vedi kdaj in se sveti zelo nejasno iz daljave. Ni mu prišlo na misel nikoli, da bi moglo biti drugače; ali če mu je prišlo na misel, tedaj se je zgodilo to na tak način, kakor sanja človek včas, kako prijetno bi bilo, če bi se izprehajal tam gori po večernem nebu ter si prižigal cigarete ob svetlih zvezdah . . .

Ostavlil je šolo ter je šel k nekemu advokatu za pisarja. Nikoli se mu ni sanjalo prej, da bo zasidral barko v tako pustem pristanišču. Ali izprevidel je, kako neumno bi bilo, če bi jadral še dalje po prostranem morju; okužena je bila zdaj barka in ni bilo več pristanišča zanjo . . . Hodil je po ulicah dolg in neroden, klobuk na čelu, rokave in hlače prekratke; hodil je in je iskal pohabljenec.

Kakor je rasla bojazljivost njegova, tako je rasla njegova zlobnost. Oči so mu bile že tako izurjene, da so videle skozi najdebelejši kožuh; nič mu ni bilo več skritega na svetu. Nezaupno in srepo je gledal izpod klobuka, ustnice so se rahlo smehljale; ali kadar je začutil na nosu radoveden pogled, je hipoma umaknil obraz, nerodno in neodločno je stopila noga in pobegnil je.

Občutljiv je bil in nezaupen, zato ni maral dneva in izprehajal se je po očitnih ulicah le na večer, ko je stopil lahko v to ali ono vežo, če je bilo treba. Izprehajal se je do noči, nato pa se je napolil v nedostojne in nesnažne kraje. Najbolj vesel je bil, če je zašel med same gobavce, ki so ga sprejeli prijazno in se niso spotikali ne nad njim in ne nad njegovim nosom.

Tam se je naposled tudi zaljubil. Tončka ji je bilo ime in bila je še skoro mlada. Kozava je bila in tudi šepala je nekoliko, pa se ni videlo zelo, če je hodila počasi. Ljubil jo je posebno zagradelj, ker ji je ugajal njegov nos in ga je včasih ljubeznivo pobožala, tako da se je zazibal. Sedela sta mnogokdaj na klopi v tihi krčmi, roka je ležala v roki in razgovarjala sta se prijazno, razgovor pa je tekel dolgo v noč. Ne da se povedati, o čem sta govorila, zakaj gobavci imajo čisto drugo življenje nego oni ljudje, ki se izprehajajo ob belem dnevu po mestnem trgu. Risal je tam včasih ob brleči svetiljki, Tončka je opirala glavo ob dlan in debele ustnice so se smehljale. „Ali je res taka?“ — „Nisem je videl, ali taka je pač . . . škoda, da nimam barve, naslikal bi ji še rumeno polt.“ — Tončka se je zasmejala. „Pa si jo imel zelo rad!“ — „To je bil nekdo drugi, zelo otročji in zelo neumen fant . . . Pij!“ —

*

In ti, draga, me vprašaš zdaj, kako se more zgoditi kaj takega samo zaradi ene minute, samo zaradi tistega smeha, ki je zazvenel veselo v lepi večer tam pod kostanji Latermanovega drevoreda? Samo zaradi Angele s tistimi prešernimi japonskimi očmi in s tako frizuro, da še ni bilo, človeka, ki bi bil videl njena ušesa? Ej, draga, tudi jaz ne vem, zakaj se je to zgodilo. Samo to vem, da sem bil ves preplašen in se mi je odprlo pred očmi nekaj čudogroznega,

ko sem se seznanil ž njim in sem mu pogledal natanko v obraz. Poznal sem ga namreč. Poganjali so mu že brki, tudi brada je poganjala; redke, rumene kocine. In nos je rastle, zardeval je že pomalo; oči pa so bile rdeče obrobljene in so gledale nezadovoljno in nezaupno. Oblečen je bil slabo, ni se bril, in mislim, da se tudi umival ni zelo pogostoma. Poznal sem ga, ali nato je izginil, utonil je v gneči. To je bilo ob tistem času, ko sem čul, da je napravil neke v predmestju veliko nesramnost, o kakršni se v dostojni družbi ne da govoriti. In nato se je izgubil.

*

Zmerom bolj pusta je pokrajina tam zunaj, nebo je bilo leglo tako globoko, da je že zakrilo tam streho dolenskega kolodvora. In deževalo je — tisti neizmerni pusti jesenski dež, ko bi človek šel in se obesil . . . Jutro samomorilcev in slovenskih umetnikov.

Sedel je pri oni mizi in si ni več zakrival nosu, pač pa se je oziral name s srepim, skoro hudobnim pogledom. Nato je vstal, do peta mu je segala suknja. Bližal se je počasi, z nerodnimi koraki, ustnice so se muzale, zibal se je dolgi nos.

„Saj dovolite, da prisedem?“

In zdaj se mu je tresla od hudobnega smeha že tudi kocinasta brada.

V zadregi sem bil. Nisem ga spoznal in zdi se mi, da ga nisem videl prej nikoli. Pač pa je bil podoben tistemu fantu, vsaj po nosu, ali tisti fant je bil precej večji in takrat ni nosil takih umetelno zavozlanih kravat.

„Nič ne bodite razžaljeni! Mislim sem spočetka, da ste dostojen človek . . . toda . . . Kaj me ne poznate več?“

Stresel sem z glavo in nejevoljen sem bil.

„Jaz pa vas poznam, že precej po očeh ste se mi zdeli znani in pa zategadelj, ker hodite ob takem vremenu po tako pustih krajih . . . Zakaj si zapenjate suknjo tako tesno? Nič vam ne pomaga, moje oči so bistro . . .“

In je prisedel, jaz pa sem ves trepetal od sramu in bojazni. Toda nisem mogel odgovoriti besede, tiščalo me je v grlu in moje srce je bilo polno grenke žalosti.

Zunaj pa je deževalo, deževalo neprestano. Kmečki vozovi so škripali mimo; prišla je po cesti ženska, visoko izpodrecana in do pasu oškropljena, tam preko polja je stokal vlak in para se je spajala z nizkimi, sivimi oblaki. Žalostno vse in izumrlo, kakor da bi se bila razlila moja duša po vsej pokrajini.

Kdaj je bil Trubar v Loki?

Spisal L. Pintar.

redno preidem na novi dostavek, moram popraviti napako, ki se je zadnjič na 207. str. primerila stavcu pri lomljenju na strani, da sta se mu namreč izpremetili predzadnji dve vrsti. Dotično mesto se mora forej glasiti: „ondê se jest jedna očita bludnica, koi biše ime Katarina Šavleča,¹⁾ i jedna vdovica Margareta Hudakončevka²⁾ i jedan njegov stric Grgor Trubar mlinar“, i. t. d. . . .

V zadnjem svojem sestavku sem trdil, da se je Trubar v svojem „Catehismu s dueima islagama“ skliceval na glagolsko postilo in da je kot šef biblijskega zavoda Ungnadovega imenoval Konsul-Aleksandrovičevo postilo „našo postilo“. Ker sem dotično obširno mesto, ki se Trubar nanje sklicuje, v glagolski postili našel, sem se prelahkoverno takoj vdal taki kombinaciji, ki je pa napačna. Na zmoto me je opozoril g. stud. phil. Jos. Mencej, za kar mu bodi izrečena dostojna zahvala. —

Stvar je taka: Trubar se je v svojem „catehismu“ skliceval na svojo leta 1558. tiskano postilo, ki ima naslov „En regishter, ta kashe, kei ty nedelski inu tih drugih prasnikaou Euangelij vtim Nouim Teftamentu fe imajo iskati inu naiti. Per tim ie tudi ena kratka Postilla, Vti fe prau, kateri Nauuki inu Troshti vřakim Euangeliju fufeb fe imao nerbule famerkati inu ohraniti. V Tibingi. V tim Leitu po Criftufeum Roiftuu M.D.LVIII.“ — Toda ta knjiga se v naši knjižnici ne nahaja in šele na zmoto opozorjen sem si jo naročil iz Gradca. Evo dotični izpisek, iz katerega je razvidno, da sta glagoljaša dotično mesto mutatis mutandis iz Trubarja prepisala:

¹⁾ Šavleča ni kak samostalniški priimek, ki bi ga mogli, kakor bi utegnil kdo misliti, staviti v zvezo s „ščavstvo“ (= nečistoe žitie rastlénnoe), češ da pomeni [*nomen est omen*] toliko kot „ščegoliha, ščapljivka“, ampak je pridevnik, nastavljen s sufiksom *ja* ali od Šavlet ali od Šavlec. Primeri: Marolč (Maroltov) hlapec, zdenča voda (Brunnenwasser), Rupreč (Rupretov) vrh (Ruprechtshöhe). Trubar je torej pravilno postavil Šavleča Katerina, kakor n. pr. pravimo Poznikova Marjana in ne: Marjana Pozniková. Samostalniški priimek bi se moral glasiti Katarina Šavlečka. —

²⁾ Hudakončevka je pa samostalniški priimek in pomeni „posestnica iz Hudega konca“. „Hudi konec“ je namreč vas v občini Sv. Gregor. —

Pred offem inu duaffeti leiti, tedai kadar fem Vloki per Radozhaiu¹⁾ Farmoshter bil, Je bila gori nad Compolom Vuinogradih ena Baba, ta fe ie fuetila²⁾ inu prauila, de S. Sebáftian inu S. Roh vfako nuzh kni prideta, shno gouorita inu velyta, de fe nima na tim hribu nad Compolom inu Shemazhino ena Cerkou fturi inu fafida, aku

¹⁾ Interesantna je Trubarjeva oblika krajevnega imena „Radozhai“, ki se ujema z oblikami, ki so zabeležene v zbirki krajevnih imen, zbrani pri Slovenski Matici. — Po teh zapiskih govore v Litiji: „Rádečej, iz Rádečaja“, adjektiv pa se glasi „ráčinski“; — in ljudje iz okolice ráčinske da pravijo: „v Ráčeji, iz Ráčeja“; tudi savinski plavci baje imenujejo ta kraj „Ráčeji“ (iz Rádečej).

Potemtakem bi bilo sklepati, da je prvotno krajevno ime napravljeno s priponko „-ej“, — prikazen, ki mi je ni mogoče z obilnimi vzgledi podpreti. Golčaj je gora pri Blagovici s cerkvijo sv. Neže, Butoraj vas na Črnomaljskem, Tomaj vas na Krasu, Belaj vas v Istri, Rožaj v južni Srbiji in Metnaj pri Stični na Dolenjskem. — In če se ozremo po apelativnih imenih, recimo, da je s to priponko napravljen samostalni „kraj“ iz korena *ker-* (odrezati), torej toliko kot *περιμετρικός* (abgegrenzter Ort; primeri *κρῆνις*, amputatus, abgeschnitten, *abgegrenzt*). Navesti bi se dalo samo še par podobnih vzgledov, n. pr. stsl. *brъžaj*, kraj, kjer voda brzo teče (brzica, die Schnelle); rus. *uchožaj*, kraj, kamor živali (čebele, sobolji, divjačina) uhajajo; ručaj, kraj, kjer voda šumi in grmi ali ruče, pravzaprav = sopot ali šum in potem sploh šumeči potok; hrv. *krivaj* (Krumbach, rivus tortuosus) in *zavičaj* t. j. rojstni kraj (solum natale — primeri srb. *domaja* z istim pomenom). Besedo „zavičaj“ je Vuk sicer zabeležil s č, ne s ě in jo analogno z „običaj“ izvajal iz korena *vyk-* (navaditi se, priučiti se), češ da pomeni kraj, ki se ga je človek od mladih nog navadil, vendar se mi vsiljuje domneva, da bi utegnili biti verjetnejše izvajanje iz kor. *vit-*, stsl. *vitati* (habitare), *vitalnica* (*habitatio*) i. t. d., kamor spada tudi izraz *obitelj* (familia, das Heimatshaus), torej *zavičaj*, kraj, kjer se je človek zavital (der Ort, wo man sich eingelebt hat, wo man eingewohnt ist).

Sedanje ime Radeče (plur.) „v Radečah“ je drugotno, nastalo po stanovnikih. Iz prvotnega „Radočaj“ dobimo s priponko „-jan“ obliko „Radočajan“ kakor iz selo seljan, iz trg tržan i. t. d. Radočajan pa se je skrčil v Radočan, kakor je nastalo iz gospoja gospa. Radočane so torej stanovniki Radočaja. Sklanjajo se pa taka krajna imena takole: imen. Radočane (Radeče), rod. Radočan (Radeč), daj. Radočanom (Radečam), mestn. v Radočah (iz „v Radočanh“). Kakor imamo iz starejših oblik Cerkljaně, Goričane, Svečane sedanje Cerklje, Goriče, Sveče, tako smo dobili tudi iz starejše oblike Radočane sedanjo Radeče. Iz mestnika Rádečah je nemški Ratschach. —

Enako si imamo razlagati obliko „Mettnach“ preko „Metnane“ iz „Metnajane“ od prvotnega „Metnaj“. — Valvasor poroča (X. 220): „Herzog Ulrich verehrte 1263 dem Kloster Sittich das Dorf Mettnach.“ To ne more biti druga vas nego Metnaj, podružnica sv. Marije Magdalene pri Stični. Po Metnaju ima svoje ime tudi Metnajščica ali Črni potok v Šmartinskem okraju. —

Kaj da ime pravzaprav pomeni, pa vendar ne vem povedati. —

²⁾ svetiti se = svetega se delati, svetohliniti. —

tiga ne deio, taku hozhta zhes te ludi inu zhes shiuino tak pomor inu slishe poslati, de malu ludi inu shiuine shiue oftane, onadua tudi hozhta vfe Vinograde inu pole ftozho pobyti. Takim Babskim Hudizheum marynem fo ty preprofti ludie Verouali, inu fdaici od leffa inu is daflag fture eno Capelizho inu fazhno vndu mashouati, shiuino inu drugu blagu offrouati, inu perpraulati kamine htimu fidanu, Ampag iest fem takimu fidanu inu offrouanu mozhnu fubper pridigal inu gouuril, fa tiga volo fo mene hoteli ty farmani na She-mazhini biti, de fem od nih moral pobegniti. Natu poshlem muiga Vicaria Gofpud Jerneia Rugilna hti Babi, inu puftim vprashati, vkateri Vri inu vkakoui shtalti ta dua Suetnika kni hodita, natu ie ona diala, ob polnozhi vfelei dua lipa zherna mosha kni prideta, Htimu ie Gofpud Jernei rekal, nekar ne prau, de fta zherna, temuzh de fta bela, fakai ty Sludy fo zherni, Suetniki fo beli, Ona odguuori, Ja Gofpud, Jest hozho rezhi de fta bela. Glih taku ena druga Baba ie hotela imeiti de bi fe bila ta Tretya Cerkou gori na Bruniki per tih Tryeh Kralih fidala. Blifi muiga royeniga domu per Raftzhizhi, ie ena Cerkou diuice Marye, kir fe prau na Syleuici, Vndu fe ie tudi ena vfem ludem veidezha Curba, tei fo diali Shau-lezha Katerina, Inu ena Vduua Margeta Hudakonzheuka, Inu en mui Stryz Gregor Trubar malinar, Lety Try fo fe tudi veden fuetili ¹⁾ inu pravili, koku fe nim Diuiza Maria perkafuie inu hozhe imeiti de fe na Syleuici ni en Nunshki Closhter falida, fteim praulenem fo tudi hti Cerqui dofti guanta inu shiuine perprauili. Od tiga fo Fary inu zehmoiftri dobru leballi, inu per tim hud konez vfeli, Farmoshter te ifte Cerqui ie od fuiga fuaka vbyen, zehmostre fo Turki vieli, muiga ftryza Gregoria ie enu dryuu vbylu, Hudakonzheuka ie Vuah hodeiozh, nizhe ne uei kei oli koku vmerla. Glih taku ta Cerkou na Sueti Gori per Gorici ie tudi od ene Sludieue Babe gori prishla, Inu te druge Cerque na Gorah skorai vfe, Htimu Fary, Shcofi inu nakateri Gofpudue melzhe, fa volo, kir od taci Malikouih offrou imaio dofti meffa hkuhanu, Oli Sludi nee, kir htaki Pregrehi inu Golufy melzhe, fubper ne pridiguio inu ne branio, bode tudi kuhal vtim Peklu vekoma, aku prau Pokure inu per prauim zhafu ne deio.

Glede vprašanja, kdaj je bil Trubar v Loki, se pa s tem iz-piskom prav isto potrjuje kakor s prejšnjim. „Regishter“ je izšel 1558 in dotično mesto pravi „pred offem inu duafseti leiti“, torej dobimo tudi 1530. —

¹⁾ svetiti se = svetega se delati, svetohliniti. —

Dobo svojega reformatorskega delovanja do 1557 je označil Trubar v knjigi „Tiga noviga testamenta ena dolga predguor . . . M.D.LVII., in sicer v „kratki predgovori“ s sledečimi besedami: „Jeft fem v leto Predguor inu potle vto kratko Postillo inu poprei vta dua Catechisma vfe te potrebne inu nuzne Nauuke inu Troshte postauil, katere fem per vas vtim Slouenskim Jefiku Sedemnaist leit poredu inu potle vtim Nemshkim Jefiku deffet leit per Vuzhenih ludeh pridigal“ (t. j. 1530—1547 na Slovenskem in 1547—1557 na Virtemberškem).

Otroci.

Črtica. Spisal Janko Rozman.

a pragu majhne, pritlične hiše, ki stoji v naši ulici, se gnete trojica otrok. Minica je hči kruljavega črevljarja, ki stanuje v tej hiši, Anica in njen bratec Francelj pa sta pisarjeva iz sosednje hiše. Igrajo gospoda in gospo. Anica je mama, Francelj, čeprav nosi še deključja krilca, — ata, Minica pa je kuharica. Iz vseh kotov so znesli skupaj razne skledice, lončke, kozarec vode, treske, kos kruha in jabolko.

Ata je zelo nemiren gospod. Sedaj vleče svoj črevelj z noge ali privzdiguje krilo, sedaj zopet mu je nasek na poti. Za ženska opravila se ne briga. Mama ga venomer ošteva, toda on se ne zmeni za njeno jezo, kvečjemu ji pokaže jezik. Navadno pa zre mirno s svojimi višnjevimi očmi po ulici in zdi se, kakor da bi se dolgočasil.

Kaj pa je tam? Sredi ceste je zagledal pisan papirček, ki ga zelo mika. Tako je lep in sveti se. Vstane in hoče ponj. Mama pa se zelo boji za ata in ne pusti samega nikamor. Ko zapazi njegovo namero, ga krepko prime okrog pasu in posadi nazaj na prag. Pa o joj! Njegovo golo telesce je v neposredni dotiki s kamenitim pragom in ata pretrese mrz. Nakremži obraz in zaihti. Ali kmalu se umiri in izraz njegovega obraza kaže, kakor bi imel o vseh ženskah že svoje trdno prepričanje, kakor bi hotel reči: Pustimo jih; ž njimi ni dobro imeti opravka. Solnce posije na njegov blede in

prozorni obrazek in v očeh se mu zaiskrita dve debeli solzi. Mama odtrga od velikega kosa košček kruha in ga zamaši atu v usta. „Le tiho in pri miru“ — mu zapove in požuga s prstkom. S tem je ata zadovoljen. Usta ima polna kruha, okrogla ličeca in mala šobica se počasno pregibljejo. Radovedno zre po ulici goriindoli.

Mama in kuharica pripravljata kosilo. V skledice sta dejali kruhovih drobtin in orjavelih jabolčnih koščkov. Kuharica zalije vse to z vodo in postavi skledice na kupček tresek, ki predstavljajo ognjišče. Mama, ki ima melanholske oči, hoče predstavljati visoko gospo. Sedaj ji ni všeč beli prepasnik, ki ima spodaj ob robu veliko luknjo, popravlja ga in gladi, sedaj si uravnava črne, kuštrave lase. Sploh pa malo dela, drobno in ošabno hodi in zapoveduje z afektiranim glasom.

„Tako se pa že ne gremo“ — zagrozi kuharici, ki je vzela iz lončka košček jabolka. „Tako pa že ne — ti vse sama poješ!“

„No, pa ne, pa ne“ — odvrne kuharica in položi košček, ki ga je imela že v ustih, nazaj v lonček.

Gospoda je zopet mirna in igra se nadaljuje tako resno, kakor bi šlo za najvažnejše probleme. Malobrižni ata si je potisnil prst v usta in ga vleče kot stari očka dehtečo havano. Toda nesreča! Treske se razdero in lončki ter skledice se prevrnejo po pragu. Vse kosilo je razlito. O joj! Mama in kuharica sta odskočili in žalostno zreta na to nesrečo.

„Oh ti nerodnica!“ — se huduje mama in živahno krili z rokama. Zelo je huda. „Kar spodila te bom, če boš tako nerodna“ — reče samozavestna, pritrjeva je z glavo.

„Hi, hi, hi!“ — se smeje ata in ploska z ročicama.

Razlita voda se razceja po pragu in teče pod atova okrogla bedra, toda on se za take malenkosti ne zmeni.

Kuharica, ki ima krevljasti nogi in z oljem namazane lase, da se svetijo na solncu, stoji široko, poprijema v veliki zadregi za svojo malo kitico las, ki štrli kvišku kakor mišji repek, in molči. V svesti si je, da je ona sama kriva te nerodnosti, pa vendar se ji vidi, kako nerada prenaša trde besede svoje gospodinje. Naenkrat pa jo obide pogum.

„To je naša hiša; le izgubita se proč, vesta!“

„To pa že ne, to pa že ne! Kruh sem pa jaz dala“ — odvrne mama, kimaje z glavo. „Ne gremo ne!“

To je kuharici preveč. Hipno prime gospo za razmršene lase, gospa pa obere kuharičin repek sredi glave, in boj se vname, kakor

da se podirajo gore. Nobena noče odnehati. Obrazi so rdeči in čuti je le globoko sopenje. Ako je pa bolečina na eni ali drugi strani le prehuda, se začuje kratek vik. Ata se je izprva krohotal, da se mu je tresel podbradek, pa nenadno mu šine nekaj v glavo in kobaca k jarku onkraj ceste. Težko in nerodno se pripogne, zagrabi peščico peska in ga zaluči kot veren soprog in varuh svoje žene proti drzni kuharici. Toda mama se slučajno nerodno obrne in večji del peska prileti njej v obraz. Nastane krik, kakor da se podira svet.

V tem hipu priteče po ulici velik, črn pes. Ata ga ugleda in strah mu šine po vseh udih. Ves iz sebe obstane in zre debelo.

„Kuža, kuža!“ — zavpije na vse grlo. Kot bi trenil, izginejo vsi trije, zasopljani in rdečih lic, v črevljarjevo hišo. Pes teče mimo, ne meneč se za važne zadeve, ki so se ravno kar tu vršile.

Pred hišo je vse mirno. Na pragu leže prevrnjene skledice in lončki, rjavi jabolčni kosci in drobtine, voda curlja po kamenu v jarek.

Ata pomoli bojazljivo svojo glavico izza vežnih vrat in debelo gleda na ulico goriindoli.

„Ni ga več!“ — zavpije v vežo važno. Vsi trije pridejo, oziraje se radovedno na vse strani, zopet na ulico.

„Od konca!“ — reče kuharica.

„Pa lepo!“ — pristavi mama.

In igra se nadaljuje.

V tvojih očeh ...

V tvojih očeh, Valerija,
življenje zakopano
s koraki neodstopenimi
beži za mano ...

In ustne tvoje vele
še koprnijo,
kot rože nerazcvele
na njih poljubi spijo.

Ne dramim teh poljubov
pohotna želja —
ne kali jim veselja
z rokami drznimi ...

Ne sanjaj o ljubezni —
pozabi hrepenenje —
ah, živi to življenje
naprej, Valerija! ...

Griša.

Književne novosti

Pesmi. Napisal Dragotin Jesenko. Cena elegantno vezani knjigi 3 K. — Zbrane pesmi prerano umrlega Dragotina Jesenka, čigar psevdonim se je tolikrat čital tudi v „Ljubljanskem Zvonu“, so se nekoliko zakasnile. Obetale so se nam že lansko leto za Božič. No, s tem večjim veseljem jih sprejemamo letos! — Jesenko je bil lep pesniški talent. Da se v svojem poletu ni popel više, temu krive so bile nemalo razmere. Vsekakor se njegovi pesniški proizvodi lepo čitajo in tuintam nam postane toplo pri srcu ob njegovih verzih! — Čisti dobiček izdaje, ki jo je oskrbel gosp. E. Gangl, je namenjen pesnikovim sirotam. Zapustil je namreč vdovo in sedmero nepreskrbljenih otrok. Ali naj spričo tega dejstva knjigo še priporočamo v nakupovanje? Rodoljubje in človekoljubje obenem zahtevata, da vsakdo žrtvuje uboge 3 kronice!

Črtice. Spisal Ivan Baloh. 1905. Samozaložba. Natisnil A. Slatnar v Kamniku. Cena 1 K, s poštino 1 K 10 h. — Čisti dobiček je namenjen družbi sv. Cirila in Metoda.

„Naš dom“. Zbirka povesti, pesmi in narodnega blaga, zanimivosti i. t. d. V. zvezek. V Celju 1905. Izdala in založila „Zvezna trgovina“. Cena 50 h.

Pregledni izpisek iz navodila h kartografičnim osnovam. Sestavljen profesor Josip Kožuh. Založila „Zvezna trgovina“ v Celju. Cena 20 h, po pošti 23 h.

Knjige „Družbe sv. Mohorja“. Letos je naklonila „Družba sv. Mohorja“ svojim udom sledečih šestero knjig: 1. Zgodbe sv. pisma, 12. snopič. 2. Dušna paša, molitvenik. 3. Slovenski fantje v Bosni in Hercegovini, drugi snopič. 4. Gospodarski nauki, I. knjiga. 5. Slovenske večernice, 57. zvezek. 6. Koledar za leto 1906. O eni ali drugi teh knjig še kaj izpregovorimo. Vobče omenjamo, da se nam vidi še vedno premalo leposlovnega čtiva, ki vendar še najbolj mika ter veže na knjigo tudi preprostega čitatelja. S to opomnjo nečemo nikakor očitati kaj odboru, ki se ima boriti z raznimi težkočami, ampak izreči smo hoteli le željo, da bi odbor, kadar bi mu bilo na razpolago zadostno število rokopisov, izdal tudi po več takih knjig, ki bi zadovoljile vse družbene ude brez razločka. Družbi, ki vrši pri obmejnih Slovencih kakor nobeno drugo naše podjetje domoljubno delo, želimo i v prihodnje mnogo uspeha! —

„Naših Zapiskov“ Prešernova številka, katero je uredil g. dr. Ivan Prijatelj, ima sledečo vsebino: Ivan Cankar: Še en simbol. Oton Zupančič: Vis-à-vis. Dr. Ivan Prijatelj: Prešernov spomenik v Ljubljani. Josip Regali: Zajčev Prešeren kot monument. Dr. Ivan Prijatelj: Drama Prešernovega duševnega življenja. Etbin Kristan: Krst pri Savici. Albin Prepeluh: Prešeren je ljudski pesnik. Dr. Ivan Prijatelj: Od uredništva. — Cena te publikacije, katero dičijo tri slike, je za nenaročnike „Naših Zapiskov“ 80 h, za naročnike 48 h. Naroča se nanjo pri upravnistvu „Naših Zapiskov“ v Ljubljani. — Dr. Ivana Prijatelja spis „Drama Prešernovega duševnega življenja“ je izšel še posebej kot ponatisk iz „Naših Zapiskov“ ter stane 40 h. —

Kar se tiče tega dela dr. Prijateljevega, ne vem, ga je li po tistem, ko ga je čital v „Akademiji“, še kaj predelal, ali pa sem jaz pri predavanju marsikaj preslišal ali slabo razumel. Kar čitam zdaj v tem spisu o Prešernovi Juliji, rad vse

podpišem. Drugače si tudi jaz stvari nikdar mislil nisem. Stališče pa, s katerega presoja dr. Prijatelj razmerje Prešernovo do Ane Jelovškove, je zame še vedno nesprejemljivo! Ko bi se bil dr. Prijatelj spomnil, katero izmed svojih ljubic je na pr. opeval Goethe in katere ni opeval, katero je poročil in katere ni poročil, pomislil dalje, da je ovekovečil najbolj baš tisto, ki je bila po vsakdanjih nazorih brez dvojbe najmanj vredna njegove ljubezni, potem morda ne bi polagal na take stvari tolike važnosti, potem bi se mu morda tudi pri Prešernu ne zdelo vse to tako čudno. O tem bi se dalo mnogo mnogo govoriti in morda še izpregovorim, ker je vsa reč pomembnejša, nego se na prvi hip vidi. V tem razmerju do Ane Jelovškove kulminira vsa tragika pesnikovega tako žalostnega življenja! In ni vseeno, če si mislimo Prešerna kot človeka, ki si je sledeč „nagonu“, „sli“ v svoji zreli starosti izbral za žrtev mlado, lepo, nedolžno dekle, ali pa če si ga predstavljamo kot človeka, ki je bil navzlic svojim sedemintrideset letom še vedno tako — recimo — naiven, da je zahrepenel po ljubezni mladega dekleta ter si domišljjal morda, da se mu posreči iz mlade, skromne stvarce vzgojiti nekaj, kar bi bilo ugajalo njegovemu nič manj skromnemu pesniškemu srcu! — Toda o vsem tem, kakor rečeno, kaj več o drugi priliki! Omenim naj samo še, da vse dotične argumentacije g. dr. Prijatelja zame ne drže! Da sicer dr. Prijateljevo delo občudujem, da se mu divim, je razvidno že iz tega, kar sem povedal o njem o priliki predavanja v „Akademiji“. Kar istinito obžalujem, je to, da ni dal dr. Prijatelj ponatisku druge, srčnejše oblike. Namesto sedanje brošure bi bila romala lahko štirikrat debelejša, lično v usnje vezana knjižica z zlatim obrezkom v svet! Res bi bili izdatki potem mnogo večji. Toda slabo izpričevalo bi bilo za slovensko inteligenco, če ne bi dobilo delo take vrednosti toliko naročnikov, da bi se pokrili vsi stroški in bi ostala gospodu pisatelju povrh še za naše razmere primerna nagrada!

Ni nam treba še posebej poudarjati, da želimo omenjenemu ponatisku tudi v tej obliki kakor celi publikaciji kar največ naročnikov! Vsakdo morda ne bo vsega odobral, kar bode tu čital, toda vsakdo naj se postavi na stališče: Svobodna beseda velja!

Zbornik znanstvenih in poučnih spisov. Na svetlo daje Slovenska Matica v Ljubljani. VI. zvezek. Uredil L. Pintar. V Ljubljani 1904.

To leto sije nad Zbornikom tista sedmerobarvna mavrica, katere skrajnji barvi sta na enem robu zgodovina, na drugem jezikoslovje. Vsakemu te barve pač niso všeč, nekateri jih s svojega stališča sploh ne vidijo, a eno morda priznajo vsi: taka mavrica pije svojo vodo najlaglje iz naših rodni tal; kajti naš zgodovinar in naš jezikoslovec ter vsi tisti, kar jih je med njima, so v prvi vrsti poklicani, da govore k nam o nas samih. To je res in to bo najbrže ostalo, kakor je. — Drugo vprašanje je, naj li govore k nam edino ti. Skoraj smo se navadili, na to vprašanje molče prikimavati, a kadar izgine ona mavrica, se zavedamo, da smo sodili le po svoji navajenosti ter da išče naše oko često i drugih barv, ki so morda tudi domače ali bi se vsaj dale udomačiti. Tedaj pravimo: realističnih spisov nam je treba!

Tako sem si mislil, ko sem študiral ta Zbornik. Čudno, da so realne stroke pri nas tako malo zastopane; le kadar jih nekoliko zaliva tendenca, tedaj se postavi kak komad na ogled. A treba nam je npr. objektivnih poročil o velškanskem napredku baš na teh poljih, le snovnega pouka. „Zbornik“ ima že toli obsežen program, da bi se vobče vsako leto lahko priobčil v njem kak primeren članek z neizmerne polja realizma. Pa nikdo noče prav začeti; morda zato ne,

ker si vsak misli, da mora nastopiti z očitno duhovitostjo. Kaj še! Le snov nam podajte, za duh potem ne bo treba skrbeti.

To se mi je zdelo tem potrebneje pripomniti, ker postaja pri nas v zadnjih letih prav zapuščeno tudi tisto polje, ki leži v sredi med jezikoslovnimi in realnimi predmeti, namreč zgodovina in zemljepisje. Ne pripuščajte vendar, zgodovinarji, da vam suša uničuje vaše polje in da skušajo objestni jezikoslovci sejati na vaši pušči svoj ječmen!

Neumorni prof. Ivan Steklasa pa je seveda vzvišen nad moj poziv; učenik mož ima ogromno zakladnico o slovanskih turških bojih. Dogodki se mu enkrat kristalizujejo ob tej znameniti osebi, drugikrat ob drugi, a vselej stopijo v dobro razsvetljavo. Velike junake je že doslej opisal; zdaj prihajajo na vrsto možje manjšega pomena; to leto karlovški general Vid Kisel (str. 23.—57.), ki je živel za Rudolfa II. in je bil precej brezpomemben mož, a sovražnik svoboščin hrvaškega naroda. Mož sam nas ne zanima toliko, a bolj istočasni dogodki: Štefan Bočkaj, naseljenje Vlahov, razpor med kranjskimi stanovi in med Hrvati itd. — Drugi članek Ivana Steklase se tiče Pavla Ritterja Vitezoviča, ki je bil vrstnik Valvasorjev in mu je izdatno pomagal pri njegovem velikem delu. Sploh je ta mož zelo simpatičen; pel je tudi latinske in druge, tudi hrvaške pesmi; važna je pesem „Oblega sigetska“ (gl. str. 60.), prva izdaja leta 1684., zadnja leta 1836.

V Zborniku imamo tudi etnografsko skico „Macedonija“; spisal jo je dr. Niko Zupanič. Predmet je aktualen in spis je v vsem, kar se tiče res macedonske etnografije, zanimiv, ker nam na podlagi virov, ki nam niso vedno pri rokah, podaja sliko o vrvenju na burnem narodnostnem pozorišču v Macedoniji; dokaj zanimivejši bi seveda še bil, ko bi se bil pisatelj opiral na kake osebnosti izkušnje, dočim se nam zdaj vidi, da Macedonije sam ni študiral. — Za realne podatke o naslovni snovi smo mu torej hvaležni, a kar sega dalje, nam čisto malo ugaja. Že z ozirom na splošno zasnovno vstaja v nas misel, da je pričujoči spis le posnetek po kakem drugem, in sicer — glede na dikcijo — nemškem izvirniku; le tako se n. pr. razlaga, kako je zašel v slovenski spis stavek: junaške pesmi „spremljajo na lavto (!) ali gusle“. Zakaj ni pisatelj niti z besedico omenil, da je izdal l. 1903. psevdonimno študijo „Macedonien und das türkische Problem?“ (gl. Ljublj. Zvon 1903, 314), saj vendar zanj ni sramotno, ako se opira na samega sebe kot vir. Sicer je na strani 72. povedano, da „razprava ni namenjena ravno strokovnjakom“, a spis nastopa vključno temu v znanstveni opremi — neka brezpomembna vest se izpričuje celo s starim Konstantinom Porfirogenetom — tako da se ne strinja z znanstveno taktiko, ako se zamolči glavni vir. Pa tudi, kar se uči, je i v podrobnostih i v dalekosežnih vprašanjih večkrat piškavo. Slaba odstavka o arhaiski in grško-rimski dobi, ki nimata s snovjo maloda nič opraviti, bi bilo najbolje izpustiti, ker bi potem vsaj ne čitali čudnega nauka, da so se Heleni s Pelazgi in Lelegi spojili v slavni narod „Grkov“, niti geografskega določila, da so „zahodno od Pinda prebivali Ilirci, ki so segali na severu do Dunava pri Dunaju (!)“. — Samo ob sebi nemogočo trditev (str. 73.): da se na balkanskem polotoku razna plemena jezikovno in kulturno ni najmanj ne asimilujejo, podira pisatelj sam pravzaprav s celim svojim spisom, ki zabeležuje dovolj prehodov med njimi. Epohalna Jagićeva razprava „Ein Kapitel zur Geschichte der südslavischen Sprache“ je dala — Jagić sam se bo z nami vred temu čudil! — povod za ta-le imenitni recept, ki bi baje na mah ozdravil vse jugoslovanske bolezni; glasi se tako: „Macedonski Slovani naj sprejmo srbski jezik, nikar ne bolgarskega. Zakaj? Zato ker je 1.) bolgarski jezik trd,

a srbski ima 46-47% blagoglasja!" — To je važno, kaj ne? Srbski jezik odlikuje 2.) prednost, da se govori v središču balkanskega polotoka in da ga rabi že okoli devet milijonov južnih Slovanov za knjižni jezik. — Mi računamo in računamo, ali ne spravimo jih toliko skupaj; šele gosp. pisatelj nam (str. 88.) pove, kako je treba računati: „V osnovnih šolah in gimnazijah v Pazinu, Zagrebu, Novem Sadu, Pirotu, Solunu, Prizrenu, na Cetinju in v Zadru je učni jezik isti kakor na visoki šoli v Belem gradu; če bi bilo isto tudi v Ljubljani in v Sofiji, pač ne bi nasprotovalo niti zdravemu razumu niti čutu za obstanek . . ." Recept torej imamo, le lekarne menda ni, ki bi ga mogla izpolniti; Hrvatje bi ga tudi ne hoteli umeti, ker po tej teoriji nimajo književnega jezika; o drugih niti ne govorim. — Škoda, da taki zavoljaji kvirajo drugače zaslužni članek.

Dr. Ilešič piše na strani 1.—22. o usodi Pohlinove „Bibliotheca Carnioliae". Ta prva slovstvena zgodovina slovenska je bila že leta 1803. na Dunaju natisnjena kot priloga IV. zvezku obširnega dela „Catalogus bibliographicus librorum saeculi secundi typographici;" a naši novejši bibliografi so mislili, da je edini natis oni, ki ga je oskrbelo zgodovinsko društvo za Kranjsko leta 1862.; še Simoničeva bibliografija navaja le ta natis. — Tudi sicer izvemo to in ono o čudnem očku Marku. Po novem odkritju natisa iz leta 1803. izgine pomen drugotnega rokopisa omenjenega Pohlinovega dela, ki ga hrani licejalna knjižnica ljubljanska in katerega usodo je prav zdaj razkril dr. Prijatelj v „Izvestjih Muzealnega društva" XV. str. 84.—91., ter seveda tem bolj pomen z nekaterimi napakami natisnjene izdaje iz leta 1862. Na strani 3. se je prezrla, da je pri hronogramu za leto 1680. ista napaka kakor pri nastopnem (za leto 1681.); natisnjeno je LauDe namesto LaVDe. — Dr. Prijatelj je n. n. m. str. 89. tudi pripomnil, da je dr. Ilešič, trdeč, da je bil tisk iz leta 1803. naši literarni zgodovini sploh neznan, trdil nekaj preveč, ker je tisk omenil že Kopitar in za njim Čop.

Isti pisatelj je tudi z vso vestnostjo priredil za natis „Korespondenco dr. Jos. Muršca." — Naša literarna zgodovina stoji že nekaj let v znamenju korespondenc. Vsi vemo, da stoje v takih intimnih virih često novice neprecenljive vrednosti; zato je prav, da se izkopavajo. A kar ima visoko ceno enkrat, dvakrat, je nima zato že vselej; pisma so zapeljiva, lahko stoje v njih vesti največje važnosti, a lahko tudi prave banalnosti, ki so za pisca imele le trenoten pomen. Jaz sem najzadnji, ki bi ne pripoznal, da more tudi malenkost postati važna; a so tudi stvari, ki jim je očitno vtisnjen pečat brezpomembnosti. Prečital sem Murščevo korespondenco, kolikor je je objavljene, trudil sem se, da bi se prepričal o njeni važnosti, a mnogokje ni šlo. Gospodje korespondenti so vrli možje in radi se imajo, navdušeni so za svojo stvar, a navadno ne tako, da bi mi tega ne vedeli že prej; kar nam je seveda novo, to so tiste male skrbi za zdravje, za račune, za - ovratnike itd. Celo pri Slomškovih pismih je najzanimivejše to, da jih je pisal — z dvema izjemama — še leta 1861. v nemškem jeziku. — Izmed vseh se dvigujejo najbolj Voduškova pisma; mož ima bistro glavo in ima iniciativo. — Po vsem tem sicer pritrjujemo Glaserju v Zgod. slov. slovstva III. 134, ki pravi, da je v Murščevi zapiščini „mnogo listov najodličnejših mož one dobe; zaslužili bi, da bi jih izdala Matica Slovenska"; a po okusu, ki smo ga dobili po tej prvi objavi, moramo brez ozira na desno in levo vendar izjaviti, da bi bilo in bo treba to korespondenco z gostim rešetom prerešetati. — Brezpomembnosti nekaterih pisem se zaveda seveda tudi gosp. izdajatelj, a se tolaži s tem, „da enkrat komu prav pride vsako poročilo iz preteklosti". Vsako pač ne! Naša naloga je baš, da razumno odбирamo in iz-

biramo iz svoje preteklosti, kar je za potomce, kakor bodo potomci iz naše, za nje pretekle dobe izbirali, kar bo pripravno za njih potomce. — Ultima ratio za objavo nekaterih pisem bi bili jezikovni oziri; pa tudi tu ne bomo izvedeli lahko kaj važnega, kar bi nam ne bilo znano iz istodobnih tiskanih virov; sploh zadostujejo za ta namen tri, štiri pisma in so pomembna (do l. 1845.) le, kadar so pisana popolnoma v narečju; žal, da je njih jezik navadno ali literaren ali pa je sterilna mešanica. —

To se mi je zdelo potrebno pripomniti, ker je pričakovati, da pride iz rok prijateljev in sorodnikov še dokaj korespondenc na dan, ki jim sredotočje ne bo niti kak Muršec, a imetnik bo prepričan o njih velevažnosti. Ne sme se pozabiti, da so se izza dobe „Novic“ vsi važnejši pojavi beležili javno.

Niso, žal, vse korespondence tako imenitne, kakor jih je objavil letos Zbornikov urednik L. Pintar, ki se vedno tako skromno potisne tja na zadnji konec svojega zbornika. Kaj takega kakor to pot nam še menda ni ponudil; zato priporočam vsem tistim 2000 Matičnim udom, ki Zbornika vsako leto — ne prerežejo, naj letos to store tam, kjer je skrita stran 175.; tam najdejo nekaj, kar bodo radi brali: tri slovenska Smoletova pisma do Čopa, ki spadajo med sploh najstarejša, kar jih imamo (iz leta 1823/4.); na slovstveno pomembnost ni treba opozarjati, a prevažna so za spoznavanje čudaka in navihanca Smoleta, ki ga doslej nismo mogli prav prijeti. Zdaj razumemo, da je mogel Prešeren tako strašno rad imeti „bratca Andreja“! — Zaradi pristne ljubljansčine, ne tako pretirano spakedrane, kakor se dandanašnji tiska, in zaradi vsebine same bi zaslužila, da bi se natisnila na očitnejšem mestu. Za poskušnjo nekaj stavkov: „Vi se bote pač usake sorte čudne reči od mene misleli, ker me tok dolg ni blo in ker vam neč nisem pisal . . . Tri mesce sem v opravkih hodel . . .; ta čas so se naš Ljublančani vsake sorte muhe zmislili, de so me Turki u Belgrad obesli, de sem k Gerkam u Moreo šel, de sem se oženil in več takih navumnih reči . . . Ohodev sem Hrovaško, Slavonsko, Syrmsko, Bačko, Banat & . . . Do Siebenbürgen so večidejl samo Slovenci, med njim je enmal Vogrov, enmal Schwobov, Ceganov, Judov &. Te lepe punce so vse Slovenke ino so od usih za te nar levši spoznane . . . Stara glava ino misel me, bog bod hvala, še ni zapustilo, morebit je še le hujš ratalo, pak ne najdem zadost časa moje zverinske muhe pasti.“ — Velevažna so tudi ostala pisma, vsa iz one dobe, ko se je še tako malo natiskovalo, n. pr. slavno Prešernovo, sicer že objavljeno slovensko pismo Čelakovskemu. A ni tu mesto, da bi se bavil ž njimi. — Opozarjam le še na literarno kurioznost, kakor je menda ne pozna naše slovstvo; skuhal jo je literarni gorjačar Jaka Zupan v obliki čestitke „Joži Poklukarji“. Kdor tisto pesem (v šestomerih) razume, njemu čestitam; razumel je ni Prešeren, Čop z Zupanovo pomočjo samo le napol, g. skriptor Pintar je tudi ne razume popolnoma; o samem sebi in svoji nevednosti rajši molčim. Poskusite n. pr. s l. verzom:

„Leči bolj nege sladost, drug mili, žup lade učitel!“

Ali s 3.—4.: „Bujih kon basni grozil, stud veka kohemlenih ver bab,

Josifa nerodote nam ljuda papertje — mostiri.“ —

Kot dodatek je L. P. objavil še nekaj drobtin iz „Pozabljenih rokopisov“.

S posebnim veseljem mora navdajati vsakega prijatelja slovenske knjige, da je sestavljanje slovenske bibliografije prišlo v take spretne roke, kakor jih ima dr. Šleibinger. On ni le nabiratelj in registrafor, ampak tudi motrilec in bralec. S sigurno roko poseza v vse panoge našega slovstva, razkriva psevdonime, zbira snov po vsebini in stika za vsakim zrcem. To je pravo načelo!

Dr. Jos. Tomižšek.

Dr. Tomaž Dolinar, velik avstrijski pravnik. Životopis. Spisal dr. E. Volčič. Ponatisk iz „Slovenskega Pravnika“. V Ljubljani 1905.

Knjižica je zanimiv donesek k zgodovini o razvoju pravniškega slovstva v Avstriji koncem 18. in početkom 19. stoletja in o razvoju vzajemnosti tedanjega slovanskega slovstvenega delovanja, v katerem slovanski rojaki niso bili zadnji. Iz Dolinarjeve avtobiografije in njenih pojasnil pa razvidimo tudi marsikatero značilne strani tedanjega socijalnega življenja in čudna ravnila takratnega vladnega sistema.

Iz životopisa posnemamo, da se je T. Dolinar porodil 12. decembra 1760. l. v Dorfarjih pri Škofji Loki na kmetiji hiš. štev. 19., da je bil prvi odličnjak na ljubljanski gimnaziji, posebno pa izmed najboljših matematikov kakor starejši njegov vrstnik, Juri Vega, da je leta 1786. dovršil juridično fakulteto na Dunaju, kjer je tudi zdržema ostal do svoje smrti 15. februarja 1839 l. Tu je bil najprej učitelj na Terezijanišču, od leta 1805. do 1830. pa profesor na pravoslovni fakulteti. Leta 1803. ga je imenovala kr. češka družba znanosti v Pragi za svojega člana, ob upokojenju leta 1831. se mu je dal značaj pravega dvornega svetnika.

Dolinar ni bil samo izvrsten učitelj, temuč tudi znamenit pisatelj. V knjižici je naštetih 77 njegovih tiskanih del, zgodovinske i pravoslovne vsebine; njegov komentar avstrijskega ženitnega prava (prvo izdanje leta 1813.) je še sedaj najboljši v tej stroki. Še nenatisnjene spise, zbirko listinskih izpiskov in nekaj znanstvene korespondence je učen naš rojak Jernej Kopitar po Dolinarjevi smrti poslal licejalni knjižnici v Ljubljano, ker je bil v to upravičen po Dolinarjevi oporoki. Ti rokopisi imajo še sedaj vrednost za pravnike in zgodovinarje.

Iz del in korespondence slavista Jerneja Kopitarja razvidimo, da mu je dal prav Dolinar navodila in pomoč za razne ideje, katere je potem vztrajno zastopal. To velja posebno o bivališču slovanskih knezov, imenovanih v spisu anonimnega pisatelja „de conversione Bawariorum et Carantanorum“. Na ta dokazila pa je Kopitar znatno oslanjal tudi svojo hipotezo, kako daleč da je segalo delovanje slovanskih apostolov Cirila in Metoda in da je pismena staroslovenščina nastala iz žive besede, kakor so jo govorili panonski Slovenci, ne pa iz one, ki so jo govorili južneje bivajoči slovanski Bolgari. Kakor znano, je med slavisti bilo to vprašanje do zadnje dobe sporno in se še ni popolnoma rešilo.

Kopitar imenuje Dolinarja mnogokrat v svoji korespondenci s slovanskimi učenjaki, bodisi sklicujoč se nanj, bodisi navajajoč, da mu je izvršil to ali ono poročilo ali knjigo „in slavicus“.

Iz Kopitarjevih navedeb je razvidno, da Dolinar ni bil le stalen Kopitarjev gost v dvorni knjižnici, temuč da je bil tudi njegov svetovalec v vprašanih slovanske zgodovine, da je bil celo v prijateljskem znanstvu z drugimi slavisti, in to z Dobrovskim in Jakobom Zupanom, da se je mnogo bavil s slovanskimi vprašanji zgodovinske in pravne vsebine ter da je dotične svoje študijske izpise in sestavke puščal slovanskim učenjakom v porabo, v dar pa češki družbi znanosti. Radosten je sprejemal slovstvena dela tedanjih slavistov in poročila o tem iz domovine. Vse to pa gotovo tudi tedaj ni bilo posebno prijetno centralistični dunajski vladi in tudi ni bilo priporočljivo za profesorja dunajske univerze. Vidi se, da si Dolinar ni dal jemati svobodnega prepričanja in da je po njem tudi ravnal.

Kako je Dolinar cenil Kopitarja, izhaja tudi iz tega, da je odredil, naj Kopitar razpolaga z njegovo slovstveno ostalino. Životopis sklepa: Za nas, in sicer tudi za nepravnike, je še posebne važnosti dejstvo, kako je vplival Dolinar na slov. jezikoslovca Jerneja Kopitarja, in zanimanje, katero je kazal v več svojih spisih za

svoj rod in svojo domovino. Dolinar ni samo gmotno podpiral svojih rojakov, temuč je javno priznaval svoj rod in svoj dom!

Zato pa je bilo le umestno, da so se ga spominjali domači pravniki ter mu v znak hvaležnosti preskrbeli primerno spominsko ploščo, ki se je, kakor smo že poročali, nedavno vzdala v njegovo rojstno hišo. Naj zve tuji in domači svet, da smo že pred sto leti imeli moče, ki so prečastno zavzemali najvišja mesta ob viru znanstva, dasi niso zatajevali svojega rodu in jezika!

Knjižico, kateri je pridejana dobra slika Tom. Dolinarja, toplo priporočamo; dobiva se pri društvu Pravniku in po knjigarnah. Cena izvodu je 50 h. —a—

Janežič-Bartel: Nemško-slovenski slovar. Četrta izdaja. (Deutsch-slovenisches Handwörterbuch von A. Janežič. Vierte Auflage, bearbeitet von A. Bartel.) Tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovcu je ravnokar dovršila in izdala četrto izdajo nemško-slovenskega slovarja, po kateri se je zadnja leta že zelo povpraševalo. G. prof. A. Bartel v Ljubljani je to izdajo predelal, pomnožil in popravil na podlagi Pleteršnikovega slovarja in Levčevega pravopisa. V ostalem se nova izdaja naslanja na prejšnjo. Pomagali so gosp. pisatelju gg.: prof. M. Pleteršnik, L. Pintar in A. Mikuš. Dasi je obseg te knjige za 4 pole, to je 64 strani večji nego tretje izdaje (sedaj obsega 57 pol, to je 912 strani), je ostala cena neizpremenjena, namreč: 6 kron za broširan in 7 kron 20 vin. za vezan iztis. (Poštšina za posamezne pošiljave 30 vin. več.)

Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, knjiga 157. (razredi hist.-fil. i filoz.-jur.), Zagreb, 1904, obsega sledeče razprave: J. S. Turgenjev u hrvatskim i srpskim prijevodima. Kritičko-bibliografski prijedlog. Od dra. T. Maretića. — Marturina. Slavenska daća u srednjem vijeku. Od Vjekoslava Klaića. — Opravdanost vlasnosti. Od dra. Ivana Strohala (nadaljevanje).

Pred štirimi leti je izdal Jagić pri peterburški akademiji knjigo: A. C. Пушкинъ въ южно-славянскихъ литературѣхъ, kjer je slovenski oddelek napisal dr. Ivan Prijatelj (prim. njegovo razpravo „Puškin v slovenskih prevodih“ v Zborniku Matice Slov. za l. 1901.). Na sličen način je sedaj prof. Maretić obdelal hrvaške in srbske prevode iz Turgenjeva. Razprava, ki razpada v prvi ali splošni in v drugi, specijalni del, je jako temeljita in kakor za eno stran našega kulturnega dela važna, tako osobito v prvem delu tudi za laike zanimiva. Kaj se vse ne pripeti prevodilcem, česa vse ne zagreše!

Turgenjev se je na hrvaški in srbski jezik prevajal zadnjih širideset let; najstarejša hrvaška prevoda sta potekla iz francoskega, a najstarejši srbski iz nemškega prevoda. Sploh so prevodilci osobito odvisni od Nemcev: „To je samo jedna izmedju vrlo mnogih potvrda tome, da književnih i u opće kulturnih sveza, koje Hrvate i Srbe vežu uz zapadnu Evropu, osobito uz Njemce, ima mnogo više i mnogo su jače od sveza, što jih vežu uz Rusiju i rusku književnost, a možemo mirne duše reći: i od sveza, što jih vežu i uz ostalu njihovu slavensku braću“.

Seveda prevoditelji se obično delajo, kakor da so prevajali iz ruskega izvirnika — so seveda tudi taki prevodi — ali večče oko Maretićevo je opazilo sledove njih prevare. Ako piše na pr. prevodilec rusko besedo однодворецъ: однодворез, ali ruski imeni Бестужевъ. Загоскинъ: Bestujev, Sagoskin, ali Sukovski (namesto: Žukovski), potem je popolnoma jasno, da je prevajal iz nemščine, ki slovanske glasove podaja s francoskim pravopisom. V nekem srbskem prevodu nahajamo štirikrat črki „а. Д“, na pr. мајор а. Д; v ruskem izvirniku nahajamo

mesto tega besedo *отстабной*, na pr. *отстабной майоръ*; ko bi bil srbski prevodilec pogledal v izvirnik, prevedel bi bil gotovo: umirovljeni major; ali ker ruskega izvirnika niti ni videl, ampak se je slepo držal nemškega prevoda, kjer je našel a. D., kar znači: außer Dienst, je ti črki v svoji naivnosti na prosto prenesel v svoj prevod. — Drugim, ki so prevajali iz ruščine, a so se služili z rusko-nemškimi slovarji, so se dogajale zopet druge nesreče; tako na pr. prevodilec ni vedel, kaj pomeni ruska beseda *цыпленокъ* (= pišče), v slovarju je našel „Küchlein“, a ta nemška beseda mu ni bila znana, pa je mislil na „Küche“ (= kuhinja!) in tako prevedel; drug je zopet „schüchtern“ zamenil z „nüchtern“!

Izmed plodovitejših evropskih pisateljev ni enega, ki bi ga bili toliko prevajali na hrvaški ali srbski jezik kakor Turgenjeva; preveden je domalega ves.

Dr. Fran Ilesič.

Novi akordi. 1905, majnik in julij. Z majnikovo številko je zaključil lepi ta zbornik slovenskih muzikalnih skladb svoj IV. letnik, z julijsko pa stopil v V. letnik. Po številu letnikov sodeč, smemo smatrati, da so se „Novi akordi“ dobro udomačili; vsebina dosedanjih letnikov vsaj upravičuje k temu zaključku, kajti ne more se odreči priznanje, da je to, kar je obelodanil doslej dr. Krekov zbornik, ne le zanimiva, v svoji mnogovrstnosti vsakemu ljubitelju muzike priporočljiva in tudi dobro došla zbirka skladb, da je marveč tudi razveseljujoč dokaz o naraščajoči produktivnosti slovenskih skladateljev, ki imajo v „Novih akordih“ svoje torišče, svoje glasilo, v katerem lahko stopajo na dan. „Novih akordov“ smeta biti vesela kakor skladatelj tako občinstvo, kateremu je kaj do tega, da uspeva narod tudi na glasbenem polju. Zadnja dva sešitka nudita zopet lepo vrsto vseskozi dobrega blaga; vrste se klavirske skladbe, pesmi za en glas in pa zbori. Kaj zadovoljiva je klavirska skladba dr. Josipa Ipa v c a „Scherzo“, kateri je prisoditi posebno priznanje; efektna in melodiozna je zložena v pravem klavirskem slogu. Lepo se glasi lahko izvršljiva „Romanca“ Julija J u n e k a za klavir, Jos. P r o c h a z k a pa nadaljuje v svoji globoko čuteni „Romanci“ svoj lepi klavirski cikel „Iz Karnevala“. Klavirske točke dopolnjuje salonska „Polka mazur“ urednika dr. G o j m i r a K r e k a. V vrsti enoglasnih pesmi, spremljevanih po klavirju, zavzema odlično mesto „Ptička“ Oskarja D e v a, ljubezniva skladba srečne invencije, vzrasla iz pravega stremljenja po pevanju pri srčnosti. Uspelo je imenovati dr. K r e k o v o uglasbenje Oton Zupančičeve „Belokranjske“, v baladnem slogu pa peva dr. B. I p a v č e v a „Ciganka Marija“. Viktor P a r m a je uvrstil „Projekt“, polno glasečo se pesem za en glas. Zborov je poslal Emil Adamič, kateremu moramo pohvaliti mehkoost srečno se pojavljajočega narodnega tona v njegovih mešanih zborih: „Ljubljansko polje“ in „Ko bi rosica bila“.

Dr. Vladimir Foerster.

Fran Gerbič: Album slovenskih napevov. III. zvezek. Cena 4 K. Založil L. Schwentner v Ljubljani. Novih 50 narodnih je tu prirejenih v preprosti obliki za igranje na klavir. Drobne parafraze so to, ki se naslanjajo na ljudske popevke in ki jim je podloženo besedilo narodne. Mnogo jih je prav dobrih, nekaterim se je pa utopila popevka v polnozvočju harmonije. Vsekakor je ta zbirka dobro došla široki masi klavir igrajočega občinstva.

Slovensko gledišče. A. Drama. Slovenske glediške predstave so se pričele letos točno s 1. oktobrom. Videli smo ta dan prvič na našem odru Anzengruberjev igrokaz v 4 dejanjih: „Samski dvor“.

Anzengruber velja za velikega poznavatelja kmečke duše. Jaz tega nisem mogel nikdar prav uvideti in ne uvidevam niti zdaj, ko sem videl njegov „Samski dvor“. Anzengruber ve pač dobro, kako se kretajo kmetje, tudi še, kako govorijo, ali to, kar govorijo njegovi kmetje, že ni več pristno kmečko! Da bi živele kje med kmečkim narodom take Francke, kakor je ta v njegovem „Samskem dvoru“ — tako rahločutne in tako krute obenem? — Ne, nikdar! To je že bolehavost, ki bi se nam zdela celo v višjih slojih človeške družbe malo verjetna. Ženska, ako resnično ljubi moža, ne povprašuje kdovekaj po njegovi preteklosti in v svoji ljubezni rada pozabi to, kar je bilo. Še manj možno se nam zdi, da bi ženska poslala moža, po katerem ji je zahrepenelo srce, radi ene same laži vedoma v smrtno nevarnost — takorekoč v gotovo smrt. Baš ta laž bi bila morala biti Francki dokaz, kako zelo jo ljubi njen izvoljenec in kako zelo nerad bi jo izgubil! Značaj Francke se nam zdi torej prisiljen. Res skuša Anzengruber, če se ne motimo, to in ono opravičevati z vzgojo, toda kjer gre za ljubezen, je narava močnejša od vzgoje! Sploh so vse poglobitve osebe v igri precej nenavadni ljudje. Še najbolj se risa se nam vidi župnik, dočim je učitelj že prevelik filozof. Iznenaditi mora vsakogar tudi konec igre. Človek pričakuje, da postaneta Francka in njen izvoljenec potem, ko se ta srečno povrne iz smrtne nevarnosti, vendar še mož in žena. Res bi bilo to zelo šablonsko, toda vsa igra sili v to šablono in bi bil tak zaključek vsekakor naravnejši, nego je sedanj. Konec, kakor ga je dal svoji igri Anzengruber, ni nič drugega nego dobro maskiran deus ex machina. Anzengruber je potreboval še končnega efekta in zato mora priti Rezika še o pravem času na malo verjetno idejo, da ponudi svojega otroka Francki. Katera mati si bo odtrgala otroka od prsi ter ga izročila za vedno tuji ženski? V skrajni sili se zgodi kaj takega, nikdar pa ne vsled takih razmotrivanj, kakor se zgodi tu! — Navzlic temu ne trdim, da bi Anzengruber ne bil dober dramatik. Da ve, kaj spada na oder in kaj učinkuje, o tem ne dvomi nihče. Tudi globok zna biti, samo da ne vedno na pravem mestu!

Ponavljali so „Samski dvor“ 7. oktobra.

Dne 10. oktobra se je uprizoril prvič na našem odru „Dobri sodnik“, burka v 3 dejanjih, francoski spisal Aleks. Bisson.

„Dobri sodnik“ je malo duhovita persiflaža sodniškega stanu z raznimi mogočimi in nemogočimi situacijami in z običajnim zakonolomstvom, ki smo ga vajeni v francoskih igrah. Ker so se pri predstavi ljudje prav pošteno smijali, je burka izpolnila svojo dolžnost; zahtevati kaj drugega od burke, bi bilo — smešno!

V nedeljo dne 15. oktobra smo imeli prvo popoldansko predstavo. Začele so se popoldanske predstave z Govekarjevimi „Rokovnjači“.

Dne 21. oktobra pa smo videli prvič na našem odru igrokaz iz samostanskega življenja v 5 dejanjih, „Bratje sv. Bernarda“, nemški spisal Anton Ohorn, poslovenil Fr. Kobal.

„Bratje sv. Bernarda“ so lepo, resno delo, brez vsiljive tendence, ki pa navzlic temu zadene v živo. Posamezna dejanja so sicer precej monotona, ali pazlji-

vemu poslušalcu pride to komaj do zavesti. Mnogo resničnega in prepričevalnega je v tej drami, in dasi je motiv star, že nečestokrat obdelan, ima drama vendarle velik učinek. To igro bi morali igrati po kmetih! Pisatelj je strogo objektivni. Značaji so dobro risani. Neumevno je samo to, da puste gozdarju izvršiti samomor kar tako meni nič tebi nič in da Pavlov oče tako zelo sili svojega sina v samostan, kjer mu ne more biti v gmočno podporo, dasi sledi iz vsega, ker opazimo na njem, da njemu ni kakor njegovi ženi za dušni, temveč edinole za telesni blagor. — Tudi njegova smrt ob koncu igre je odveč. Med „Brati sv. Bernarda“, ki jih srečujemo v tej drami, je tako lepo število vrlih mož, da ne razumemo, česa se je bala cenzura. Vsekakor nas je ta dramska predstava izmed vseh letošnjih doslej najbolj zadovoljila!

V dramskem igralskem osebju se od lani na leto ni mnogo izpremenilo. Da sta iznova angažirana gospod Lier in gospa Kreisova, pomeni lepo pridobitev za naš oder, dasi se nam glede zadnje dozdeva, kakor bi bila nekoliko opešala. No, mogoče, da se od vlog, v katerih je dozdej nastopila, nobena ni prav prilegala njenemu temperamentu. Gospo Kreisovo smo poznali v prejšnjih časih kot krepko, kvišku stremečo umetnico! Vederemo! — Lepo napreduje gospod Nučič. — Pri drugih igralskih močeh dosedaj nismo imeli prilike doznati, da bi se bile dvignile nad dosedanji nivo.

B. Opera. Opernih predstav smo imeli do tedaj, ko zaključujemo to poročilo, šest, in sicer so peli dne 3., 5. in 15. oktobra Lortzingovo slavnoznano opero „Car in tesar“, dne 17., 19. in 24. oktobra pa P. Čajkovskega veliko opero „Pikova dama“.

Čuditi se je skoro, da je prišel „Car in tesar“ tako pozno na naš oder. Opera je polna svežih, tudi laškemu ušesu dostopnih melodij in zagotovljeno ji je torej vedno hvaležno občinstvo. Označba „komična opera“ je docela opravičena, dasi se komika razodeva bolj v glasbi nego v dejanju. Da je znal biti Lortzing tudi globok, izpričuje carjeva pesem „Le z žezlom in krono“, ki peta, kakor se je pela pri nas, pretresa srce.

„Pikova dama“ je imenitno glasbeno delo, polno scenskih in glasbenih efektov, ter zasluži, da izpregovori o njej v našem listu strokovnjak. Ocena nam je obljubljena in jo prinesemo v prihodnji številki.

Dr. Zbašnik.

„Otroci solnca“ se imenuje nova drama Maksima Gorkega, ki jo uprizore kmalu v „Umetniškem gledišču“ v Moskvi. „Otroci solnca“, to so po mnenju pisatelja umetniki in „aristokrati misli“, ljudje, rojeni ne za vsakdanje življenje, ampak za nenavadna, vzvišena stremjenja. Glavni osebi v drami sta umetnik in učenjak — profesor. Prvi priznava v življenju samo krasoto, drugi — le resnico, in v tem se ločijo njiju nazori o življenju, kar je glavna vez drame . . .

Rad. P—n.

Med revijami

„Učiteljska Zora“ se zove nov list, ki je začel izhajati z dnem 1. oktobra v Mostaru kot glasilo hrvatskih in srbskih učiteljev. Urednik listu je A. Jukić.

„Dan“. S 1. septembrom (star. kol.) je pričela v Sarajevu izhajati mesečna revija kulturno-politične vsebine pod uredništvom gg. Save Miladinovića, dr. Lazarja Dimitrijevića in Pavla Lagarića. Zastopala bo interese Srbov v okupiranih deželah,

a tudi sledila raznim pojavom pri Slovanih sploh in drugih narodih („politički i kulturni pregled“). Prva številka se začneja z informativnim Miladinovičevim člankom „Kroz četvrt stoleća okupacije“. — List stane do konca t. l. 3 K in se naroča pri administraciji „Dana“ v Sarajevu.

Dr. Jos. Tominšek.

„Srbski književni glasnik“ se o priliki dotika tudi slovenskih odnošajev. — V 108. štev. (XV. 2), z dne 16. julija 1905, je napisal J. Regali (na str. 109. — 111.) v prilogi oznanila Cankarjevega zadnjega večjega dela „Križ na gori“, kratko splošno oceno Iv. Cankarja, ki je „duhovni oče modernega književnega gibanja v Slovencih in naš najpomembnejši prozaist“. Prav se poudarja na koncu važni pojav, da v omenjenem Cankarjevem delu ni njegovega običnega sarkazma. — V 110. štev. (XV. 4), z dne 16. avgusta, sta kratka nekrologa dr. Kreka in Ažbeta; na str. 318. je pohvalno omenjen „Slovan“. — Odkritje Prešernovega spomenika pa je dalo Glasniku povod, da se bavi s Slovenci kar v treh številkah (112 — 114). Številka 112. poroča na straneh 474. — 479. pod naslovom „Prešernova proslava u Ljubljani“ o slavnostnem odkritju samem. To poročilo se ne giblje v izvoženem žurnalistovskem tiru; „Viator“ v Glasniku pravzaprav ne „poroča“, dasi ne prezre nobenega važnega dogodka, ampak piše silhueti o slavnosti, obsenčene z ironijo, ki virtuožno ubira strune med objektivno naivnostjo ter nedolžno pomežikujočo — zlobnostjo. Kar mimogrede so vpletene razne opazke obzorovitega motrilca, ki jih lahko beremo s pridom — vsi Slovenci. Ne bo odveč, da posnamemo nekaj zgledov. Konstatuje se n. pr. s ponosom: „Srbi su imali prvo mesto svuda; od svih izaslanstava srpska su prva. To je klasifikacija po političkim granicama...“ A že v prvem stavku poročila — ko je govor o prihodu Srbov — se pojavi skrat: „Od strane naših malo razočaranje: oni su spremili govor, pesmu, ali je sve to ostalo „u grlu“. — Poročilo o dr. Prijateljevem predavanju je vestno in ozbiljno, a glejmo, kako se piše o predavatelju: „Za katedrom mladi doktor: visoko čelo, cviker, fizionomija malo glumačka ili uopšte bezbrka čoveka, glas jasan i prijatan. G. Prijatelj je pet godina studuval Prešerna, piše veliku studiju o ovom svom ljubimcu, sad hoće samo glavne ideje da kaže iz te studije“ itd. Malo smeška pade tudi na kiparja Zajca, ko se registruje slavnostna prilika, da so ga nosili na rokah, češ: „on je bio zbunjen u tom trenutku, kao što uvek izgleda zbunjen taj mladi čovek neugledne fizionomije“. — Cel smeh pa se privošči g. G. Petroviću, češ, on je med svojim govorom „okrenuo, ne tribini, nego Prešernu i nama je izgledalo, da on ima nešto tajno, da mu kaže“. — Poročilo o slavnostnem dnevu se končava tako: „Oko ponoći komersi izumiru... iz mraka čujete poneki ženski glas: „Ne, ne; Vi ste zleht...“ Celu noć pesme, uzkluci „nazdar“... i zvona još!“ — V št. 113. — 114. piše urednik Pavle Popović pregleden životopis Prešernov, ki ni le posnetek, ampak kaže lastno sodbo. Pripomniti imam pa tole: Za platonsko naj se Prešernova ljubezen do Julije makar smatra, ako nam je platonski toliko kakor — čist; a tej ljubezni odrekat vso osebnost, to ne gre. Tako naziranje je zaostalina izza romantične dobe v naši kritiki Prešerna. — V tem oziru je treba popraviti besedilo na str. 535. — V 113. št. so prevedene v srbsčino Prešernove pesmi: „O Vrba“, „Čez tebe več ne bo, sovražna sreča“ in „Kam?“. Prevel jih je Vlad. Stanimirović.

Dr. Jos. Tominšek.

„Brankovo Kolo“. Prav užalilo se nam je, ko smo čitali v skupni 29./30. številki tega res vrlega lista onih Srbov, ki so nam najbližji, izjavo uredništva, da bo „Brankovo Kolo“ izhajalo le še do konca tega leta, s trpko opazko: „ako še kdo misli in veruje, da je tudi v teh krajih treba srbskemu narodu lista za zabavo, pouk in književnost, on naj do novega leta preudarja o pravcu in načinu, po katerem

je treba tak list urejevati." Ko bi bil zunanji uspeh listu tak, kakor je notranji, moral bi stati trdneje nego marsikateri drugi. — „Brankovo Kolo“ se spominja ob važnih dogodkih tudi Slovencev; na str. 1011. in 1012: se poroča o † dr. Kreku in Ažbetu; številka 35., z dne 1. (14.) septembra, je pa po zunanjem vtisku Prešernova številka. Na prvem mestu je navdušeno in spretno pisan članek „Slava Francetu Prešernu!“ — Na str. 1106.—07. je poročilo o slavnostnem odkritju spomenika; poročilo je takole zaključeno: „Slovenački je narod proslavio tako sjajno i veličanstveno svog velikana, dostojno sebe i svog velikana“. Ista številka omenja v „Književnih beleškah“ tudi Prešernovo številko Ljubljanskega Zvona; posneta je moja študija „O Prešernovi ljubezni“ in pod naslovom „Prešeren i ilirski pokret“ se v popolnem soglasju z dr. Zbašnikovimi (oz. s Pintarjevimi) besedami v navedeni Zvonovi številki in v naslombi na njo in na 37. broj „Pokreta“ tudi od te strani objektivno in pravično presoja Prešernovo stališče napram ilirizmu, češ, njegovo postopanje je bilo za Slovence prav tako plodonosno, kakor bi bil njegov ilirizem kvarljiv.

Dr. Jos. Tomišek.

Splošni pregled

Smrtni dan Matevža Langusa. Dne 20. oktobra je preteklo 50 let, odkar je umrl Matevž Langus, znameniti slikar slovenski in intimni prijatelj Prešernov.

Maksim Gorkij je spisal tri nove novele: „Kirilka“, „Človek“ in „Karp Ivanovič Bukojemov (V ječi)“. Po leti je živel na Finskem blizu Kuokalle v vili znamenitega slikarja J. E. Rjepina, ki je med tem tudi naslikal njegov portret. Zdaj je v Moskvi, kjer nadzoruje priprave za uprizoritev svoje drame „Otroci solnca“.

Grof Lev N. Tolstoj je dokončal na dan svoje 77 letnice spis „Konec tega veka“, v katerem razlaga svoje krščansko-družabne ideale. Pred tem je tudi napisal dva članka z mislimi o socialnem gibanju v Rusiji: „Pravo sredstvo“ in „Veliki greh“.

Rad. P—n.

† **A. M. Lohvickaja**, v resnici največja ruska pesnica, je umrla dne 27. avgusta v Peterburgu. „Ruska Safo“, kakor jo nazivajo kritiki, se je rodila 19. novembra 1869. leta v Peterburgu. Prvo knjigo svojih pesmi je izdala leta 1896. in dobila zanj „Puškino nagrado“. Potem so izšli še štirje zvezki njenih poezij, poslednji januarja 1904. leta. — Nekaj prevodov njenih pesmi je v Aškerc-Veselovi „Ruski Antologiji“.

Rad. P—n.

Henrik Sienkiewicz je spisal nov zgodovinski roman „Tevtonski vitezi“.

† **José de Heredia**, eden največjih sedanjih francoskih pesnikov, je nedavno umrl v Parizu. Bil je rodom Španec — plemiškega rodu; stopil je pa v prvo vrsto francoskih pisateljev s svojo knjigo sonetov (100), s katero si je pridobil tudi naenkrat svetovno slavo. Bil je brezsmrtni član francoske akademije, ki ga je izbrala leta 1893. za protikandidata D. Zole.

Znamenita je tudi njegova povest „Nuna-zastavonoša“, pisana v srednjeveškem stilu v podobi dnevnika ženske-moža (hermafrodita), ki se je udeležil v 16. stoletju španske vojne s Srednjo Ameriko.

Rad. P—n.